

ANKARA 1924 LÖRCHER PLANI RAPORU

ALİ CENGİZKAN*

Ankara'nın erken cumhuriyet dönemi planlama kararları ve belgeleri üzerinde yaklaşık üç yıldır yapılmakta olan inceleme çalışması ve arşiv araştırmaları, bugün iyi bir noktaya gelmiş bulunuyor¹. Ne yazık ki, başkentlik kararının alındığı 13 Ekim 1923 tarihinden sonra, Ankara şehrinin yönetimi, Ankara'da başkente özgü bir yönetim arayışı ve belediyeciliğin kurumsallaşması, ilk belediye yılları, ilk plan arayışları ve bulguları, bugüne kadar çok fazla araştırılmamıştı. Yaklaşık 80 yıl sonra bu yazının ekindeki raporun da kilit taşlarından birini oluşturduğu araştırma, bir dönüm noktasını, bir uğrak noktasını haberleyen çarpıcılıkta.

Bu yazının ekinde sunulmakta olan rapor², Ankara'nın ilk planının 1923 sonunda yani aynı yılın Aralık ayında, İstanbul'da faaliyet gösteren Keşfiyat ve İnşa'at Türk Anonim Şirketi'ne ısmarlandığını; ilgili şirketçe yapılan çalışmanın sonuçlarının ise 30 Mayıs 1924 tarihinde, firmanın uzmanlarından Dr. Carl Christoph Lörcher'e hazırlanmış biçimde, planları ve basılı plan raporu ile, firma yetkili müdürü Heussler tarafından Şehremaneti'ne teslim edildiğini kanıtlamaktadır. Böylece son bir yıl boyunca ortaya çıkarılan bel-

* Dr; ODTÜ Mimarlık Bölümü.

¹ Çalışma ve araştırma sonuçlarının yer aldığı iki konuşma, daha önce yapılmıştı; makale ise yayınlanmak üzeredir:

Cengizkan, Ali (2002) "*Planning for the New Capital Ankara: 1924-1925 Lörcher Plans: Constructions and Erasures*"; 28 Mart 2002 günü, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Kubbealtı salonunda yapılan konuşma.

Cengizkan, Ali (2002) "Ankara 1924-25 Lörcher Planı: Tasarım ve Siliniş"; 15 Mayıs 2002 tarihinde, *Mimarlar Derneği 1927, Ankara* salonunda gerçekleştirilen konuşma.

Cengizkan, Ali (2002f) "Ankara 1924-25 Lörcher Planı: Bir Başkenti Tasarlamak ve Sonrası", *Arredamento Mimarlık*; s: 100+51, 2002/10, Ekim 2002; 116-132.

² Raporu bir açık-artırmada satın alarak kendi arşivine katan ve Lörcher Planı konusundaki kitap önerimi destekleyerek, kitabın (*Şehremaneti Haritası'ndan Ankara'nın İlk Planı'na 1924-25 Lörcher Planı: Kentsel Mekan Özellikleri, 1932 Jansen Planı'na ve Bugüne / Katkıları, Etki ve Kalıtları*) yayını üstlenen Ankara Enstitüsü Vakfı'na ve Vakıf Başkanı sayın Timur Erkman'a, hem araştırmama gösterdikleri ilgi, hem de çok iyi bir Ankara Arşivi oluşturdukları için, şükran duyuyorum. Metnin Osmanlıcadan Türkçeye çevrimini sağlayan uzman Kadir Aytar'a, titizliği ve dikkati için ayrıca çok teşekkür ediyorum.

gelere daha somut son bir yenisi eklenmekte ve bu konudaki spekülatif bilgilere bir son verilmiş olmaktadır³.

A. Raporun Getirdiği "İlk"ler

Raporun pek çok açıdan bir "ilk" olduğunu düşünmekteyim. "Pay-i taht" İstanbul'da yapılan modernleşme çalışmaları, çoğunlukla sorun çözücü ve yine çoğunlukla, yangınlarla darbe alan kent parçalarının yenilenmesi biçiminde kısmi uygulamalardır. Oysa yeni "pay-i taht" Ankara için yapılan bu "ilk" planın "ilk"leri, özellikle sıfırdan bir kent tasarlamakla sınırlı değildi; planın, eski kentin yanında onunla yarışabilecek ve onun niteliğini tümüyle değiştirebilecek, ama onunla birlikte yaşamak zorunda olan bir sorunsalın ele alınmasını zorunlu kılan ilksel (elementer) yapısı, büyük bir deneyim ortamı da sunmaktaydı. Bu "ilk"leri şöyle sıralamamız olanaklıdır:

1. Ankara'nın "ilk" planına eşlik eden bu rapor, 13 Ekim 1923 tarihinde başkent ilan edilen kentin, modern bir başkent olarak planlanması doğrultusunda alınacak temel kararlara zemin oluşturmuştur. Dolayısıyla 'yeni kent kurma' düşüncesinin kentin yakın ve uzak geçmişi ile ilişkisi (Rapor Numara Bir); kentin su kaynaklarına olan mesafesi ve su sağlama olanakları (Rapor Numara İki); kentin ulaşım ve çağdaş ulaşım olan tren yolu olanakları (Rapor Numara Üç); kentin endüstrisi ve endüstri kurma olanakları (Rapor Numara Dört); kentin kendi içinde ulaşım niteliğini belirleyecek yol ağı (Rapor Numara Beş); kentin kendi içindeki yapısal ve işlevsel bölünmesinin sağlık ve çağdaş kent estetiği açısından düşünülmesi (Rapor Numara Altı); yine modernleşmenin karşılığı olarak kentte açık alanların düzenlenmesi (Rapor Numara Yedi); ve yine çağın gerekleri olarak kentte pazar yerlerinin, et için hayvan kesiminin, sağlık işlerinin, ölü defin mekanlarının, tutukevlerinin, kentsel ziraat olanağı veren yeşil alanların ve "kentsel estetiğin" (Raporlar Numara Sekizden Ondörde kadar) irdelenmesi ve yerine getirilip sağlanması konusundaki bu bağımsız raporlar, yöntemsel açıdan çok yol gösterici ve öğretici olmuştur. O kadar ki, ay ve günü bulunmayan 1924 tarihli bir Toprak İskan Genel Müdürlüğü ve bunun hemen aynısı olan Başbakanlık Muamelat Belgesi, Ankara'nın Başkent olarak nasıl düzenlenmesi gerektiğine ilişkin ilkesel noktaları ortaya koyarken, buradaki raporun hemen hemen kapsamlı bir özetini kullanmaktadırlar⁴. Esasen, araştırmamanın ön saf-

³ Bilindiği gibi bu konuda daha önce yapılmış pek çok değerli çalışma vardır; bunların başlıcaları sayın Tankut'un ve sayın Tekeli'nin araştırmalarıdır. Sayın Vardar'ın yazıları ise, planın varlığı konusunda bizleri iki erken dönem yazıdan haberdar etmiştir. Ancak bu çalışmalarda veri azlığından kaynaklanan pek çok eksik ya da boşluk bulunmaktadır. Bunların konularına bu yazının A ve B bölüm başlıklarında değinilmiş olmaktadır.

⁴ Ay ve günü belirtilmeden 1924 tarihli, 10481 sıra sayılı, "Ankara'nın imarı için düşünülen genel plan" özetli TİM yazısı. (TCBCA 272.80/3.8.11(2)) Aynı metin, elyazısı olarak ve "Bİ'L-

halarında bu iki raporu aynı sırayla bulduğumda, bunların daha çerçevesi çizilmiş, daha kapsamlı çalışmalar olduğu kanısını edinmiştim. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti, bu disiplinli planlama kararı ile kent planlama alanında örnek (numûne) şehirler kurma kararlılığını bir "ilk" olarak ortaya koymuş oluyordu. Bilindiği gibi bu tutum, daha sonra örnek köy kurma kararı ve uygulaması ile de sürecektir⁵.

2. Raporun bölümlerinden ilki (Rapor Numara Bir), Ankara Salnameleri dışında (örneğin Emiroğlu v.d., haz.; 1995), "ilk" kez kapsamlı bir Ankara Kent Tarihi yazımı örneğidir. Sonrasında, yabancı yazarlar ve Ernst Mamboury (1933) gibi arkeolog ve rehber yazarları, bu örneğin arkasını getirmişlerdir. Yine zamanında bir çalışma yapan Alexandre M. Raymond'un araştırması (1924), özellikle Augustus tapınağı üzerinde yoğunlaşmakta; tapınağın dünyada üç diğer benzeri ile karşılaştırmalar yapmakta; kendi önerisi olduğu anlaşılan Augustus tapınağının Bizans dönemi kilisesi restitüsyonunu barındırmakta; sonra da yeni başkent Ankara'nın konumunun belirsizliğini giderecek yakın tarih bilgileri vermektedir. Kitabının başındaki iç kapakta Pierre Loti'ye ithafta bulunan Raymond'un, İstanbul'da yaşayan bir mimar olduğu bilinmektedir.

3. Rapor, modern kentlerin planlanmasında nelerin kapsanması gerektiği ve nasıl bir yöntem saptanması ve izlenmesi gerektiği konusunda da, genç Cumhuriyet'in önünde bir örnek sergilenmiş olmaktadır. Nitekim hemen diğer bakanlıklara da dağıtımı yapılan raporun çok özlü bir özeti, Mübadele, İmar ve İskan Vekaleti tarafından Amasya ve Uşak kentlerinin planlamasına da ışık tutmuştur⁶. Yaklaşık bir buçuk yıl süren bakanlığın ömrü

CÜMLE VEKÂLETLERE" başlığı altında, "Kalem: Ankara'nın İ'marı" notu, 101/6 sıra numarası ve 26 Aralık 1923 tarihiyle, Mua belgeleri arasında da bulunmaktadır. (TCBCA 030.10/122.866.6) Aralık 1923 tarihinin daha uygun olduğu ve Başbakanlıktan diğer bakanlıklara yazılı olarak dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Belgelerin özgün metinleri için, bkz. yazarın yakında yayınlanacak olan *Şehremâneti Haritası'ndan Ankara'nın İlk Planı'na 1924-25 Lörcher Planı: Kentsel Mekan Özellikleri, 1932 Jansen Planı'na ve Bugüne / Katkıları, Etki ve Kalıntıları* kitabındaki Belge 9. İki belge de karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

⁵ Bu konuya, yakında yayınlanacak olan *Kurtuluş Savaşı Sonrasında Yerleşim Sorunları: Âhi Mes'ûd Nümüne Köyü (Eümesgut)* makalesiyle eğilmekteyim.

⁶ Bakınız, yazarın çıkacak olan *Şehremâneti Haritası'ndan Ankara'nın İlk Planı'na 1924-25 Lörcher Planı: Kentsel Mekan Özellikleri, 1932 Jansen Planı'na ve Bugüne / Katkıları, Etki ve Kalıntıları* kitabındaki Belge 9. Ayrıca, yine bakınız yazarın yakında çıkacak olan *Çağa Yerleşmek I: Mübadele Konutları ve Köyleri: Savaş Yıkımının, İç Göçün ve Mübadelenin Doğurduğu Konut Sorunu İçin "İktisadi Hâne" Programı, "Numûne Köyler" ve "Emval-i Metruke"nin Değerlendirilmesi İçin Adımlar* kitabında Belgeler 36, 37 ve 38.

nedeniyle, bu ikisinin dışındaki kentlerin planlanmasında da nasıl etkili olduğunu anlayabileceğimiz ipuçları ne yazık ki elimizde bulunmamaktadır. Ancak, yukarıda birinci maddede ele alınan belgelerden birincisinin 1924 yılı başlarında Toprak İskan Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye'nin savaş yıkımından yeni çıkmış olan bütün illerine dağıtılması; ikincisinin ise, 26 Aralık 1923 tarihinde "BİL-CÜMLE VEKÂLETLERE" başlığı ve bir genelge tavrı ile Mübadele, İmar ve İskan Vekaleti tarafından bütün Bakanlıklar'a gönderilmiş oluşu; hem planlamaya bu ilkesel bakışın Türkiye'nin tüm kentleri için geçerli görüldüğü konusunda, hem de başkent inimarında gözetilecek yönetsel tavrın paylaşılmasının istendiği biçiminde, bir "ilksel" yöntem önerisi barındırmaktadır.

4. "Yol Şebekesi" (Rapor Numara Beş) ile kentsel simgeselliğin nasıl oluşturulması gerektiği üzerinde duran çalışma, Türkiye kentleri için bir ilki gerçekleştirmekte ve 'kentsel mekanın kurulmasındaki anlamı', özellikle de 'yeniden kurulmadaki anlamı' yolların genişliği ile yapıların kütlesi ve işlevleri arasındaki bir denge ile kurmaya çalışmaktadır. Böylece kentlerin, tıpkı resim, heykel ve öteki plastik sanatlardaki gibi kompozisyonel bir yaratı olduğu olgusunun, Rönesans'tan günümüze geldiği gibi, önemsendiği anlaşılmaktadır. Eski şehir, yani eski Ankara için üretilen 1924 Planı'nda ortaya çıkan bu konu, Lörcher Planı'nın 1925'te üretilen ve Yeni Şehir için düşünülen 1/10000 ölçekli kopyasında, kentin dokusu ve mekansal kullanım dağılımı ile ortaya çıkacak olan güçlü "kentsel metafor"lara varana kadar kendi içinde gelişecektir. Örneğin bunun sonucu olarak "Eski Şehir" planında dağınık olarak varolan ancak konumları ve bağlantıları önemsenen İstasyon-Meclis ve Hükümet Merkezi-Kale ilişkisi, "Yeni Şehir" planı ile Anadolu'da Hititler'den beri "ilk kez" yönetim merkezi yapılarının somut olarak biraraya toplandığı bir "Yönetim Mahallesi" (*Regierungsviertel*) geliştirilmesiyle sonuçlanacaktır. Önceleri "Yeni Şehir" in (Yeni Mahalle) tümü için kullanılan bu adlandırma, sonradan "Vekaletler Mahallesi" olarak adlandırılan ve Güven Park'tan başlayıp, bakanlıkları içeren ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ile "taçlanan" "kama" ile somutlaşacaktır. "Kama"nın ince ucunun Kale'de sonlandığı; "kama"nın kendi içinde bireyden kolektif ulusa doğru giden hiyerarşik bir düzenin anlamını aradığı; ve somutlaştırdığı, söylenmelidir⁷.

⁷ Konunun pek çok yönünün kapsamlı ve ayrıntılı tartışması için, bkz. yazarın yakında yayınlanacak olan "Holzmeister et.al: In Search of Ways to Represent the Democratic Power: From "Habitation Barracks" to Imperative Offices" (Holzmeister v.d. / Cumhuriyet için Demokratik Mizansen: "Vekâletler Mahallesi"nde Temsili Düzen) makalesi.

5. Öte yandan "Mıntuka Taksimati ve Tarz-ı İnşaat" (Rapor Numara Altı) ise yalnızca Ankara kentinin modernist bir öğretisi içindeki bölgeleme mantığını (*zoning*) ortaya koymakla kalmamakta, ayrıca "İnşaat Tarzı" kavramını da (kavram dilimize Almanca'dan çeviri olarak girse bile; herhalde *Bebauungsplan*, yapılaşma planı) bilindiği kadarıyla, ilk kez kullanarak, kent planlama çalışmalarımıza yeni bir doğrultu sunmaktadır. 1928 sınırlı yarışmasına katılan Jaussely, Brix ve Jansen'e Lörcher'in hazırladığı planların ve belgelerin verildiği, belge ve yazışmalardaki plan ölçeklerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, örneğin 1/10000, 1/4000 ve 1/1000 yarışmacıların çalıştığı kent planı ölçekleri olmuştur. Kuşkusuz, bütün bu planların bir öncülünü de 1924 yılında yapılan, yine 1/4000 ölçekli Ankara Şehremaneti Haritası oluşturmaktadır.

6. Kentin 'organik bir yapı ve kompozisyon' olduğu kanısını güçlendirecek ve yüzyılın ortalarında daha da söylemsel düzeye çıkacak olan "organik benzeşim" kuramının uzantıları, bu planlama mantığının içinde net olarak görülebilmektedir. Kentin tekil insan bedenindeki gibi her türlü işlevi üstlenen bölge ve mekanları barındırması, işlevleri görünür-görünmez düzlemlerde çözmesi gerektiğini kabul eden bu görüşle, kentün pazar yerleri, mez-baha tesisatı, hastahaneler, mezarlıklar, hapishane, sebze bahçeleri gibi kullanımları barındırması ve bunların eşgüdüm içinde olması gerektiğini (Raporlar Numara Sekiz ila Ondört) savunan rapor, konut alanları ile bu alanların ayrımı ve yakınlaşması üzerinde de örnek oluşturmaktadır. Avrupa'da kent planlama alanında gelişen bölgeleme (*zoning*) kararları benzeri "modern" ve hatta "avangard" tutumların Lörcher Planı aracılığı ile Türkiye'ye "ilk kez" kapsamlı biçimde girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır⁸. Yine bu çerçevede, Bahçe Şehir (*Garden City*) planlama anlayışının ilk kez bu raporun ikinci bölümüyle (Rapor Numara İki) Türkiye'ye girdiği ve daha sonra Hermann Jansen tarafından hem kent planının hazırlanmasında, hem de Bahçeli Evler 'banliyö' yerleşiminin planlarının hazırlanması ve gerçekleştirilmesinde uygulandığı görülmektedir. Raporun şu sözleri de ilginçtir: "Tabi'atın bahş ettiği bu kâbiliyet hüsn-i istifâde ve tatbik olunursa (güzelce yararlanılır ve uygulanırsa) bugün çorak ve ruhsuz görünen şehre, muhîti (çevresi) bir park yeşilliği için sarılmış bir bağçe şehri şekli

⁸ Kuşkusuz bu kararlar, yeni yol açma çalışmaları, yangın alanlarının yeniden düzenlenmesi, demiryolunun ve olanakları ile hizmet yapılarının gerçekleştirilmesi yoluyla, parça parça, Osmanlı'nın son yüzyılının ortalarından itibaren başlamıştı. Ama buradaki "plan kapsamı", haklı bir yeniliği ve toplu bakışı gündeme getirmektedir.

verilebilir ve bu halde yeni şehrin manzara-i umûmiyesi zemînin bugünkü kabartularıyla ve tesadüfen mevcûd olan serbest düzlüklerin yeşillendirilmesiyle en şirin ve şâyân-ı dikkat şehirler sırasında latîf bir manzaraya mâlik olabilir. Binâen aleyh, yeşil zemin satırlarını (yüzeylerini) şehrin hâricinden başlayarak, ya'ni yeşil su mecra kuşağından i'tibâren şehir dâhilinde mümkün merteye içerülere kadar çekmek işimizde hedef ve gâye ittihâz olunmak lâzımdır (edinmek gereklidir)." Birinci cümle, Bahçe Şehir akımının gerçekleşmesi doğrultusunda söylemsel ilk kanıt ise, ikincisi de sonraki gelişmelerle birlikte bugünkü Ankara'ya kadar yansıyan yeşil vadi çalışmalarının pratik bir öncülü olmuştur.

7. Yirminci yüzyılın başında insan ve toplum sağlığına verilmeye başlanan önem ve bunun yeni şehircilik anlayışına yansımaları, raporda özellikle "Serbest Meydanlar" bölümünde (Rapor Numara Yedi) çok net olarak yansımaları bulmaktadır. Çağdaş ve modern bir kentteki açık alanların, kamusal meydanlar, yeşil alanlar, mezarlıkların oluşturduğu boşluklar ve yeşil alanlar, yaşlılar için parklar, gençler için spor alanları, bu düşüncenin uzantısı olarak önerilmektedir. 1905 yılında Mannheim'da 'kamu sağlığının korunması' konulu toplantıda, "bedensel olarak tam bir gelişme sağlanabilmesi için, gençliğin düzenli ve yüksek derecede bedenini kullanması gerektiği" ilke olarak kabul edildiğinden, bu öğretiyi doğrultusunda hareket edildiği anlaşılmaktadır. Bu arada ilginç bir biçimde, Batı kentlerinde ve başkentlerinde bu konu zamanında düşünülmediği için doğan sıkışma ve başgösteren sorunların, Ankara'da baştan düşünüldüğü ve düşünülebileceği için oluşmayacağı savunulmaktadır. Beyoğlu ve Galata'daki kentsel dokunun sıkışıklığı ve yeşilden yoksunluğu "çok olumsuz" bir örnek olarak verilmekte ve Ankara'nın özellikle akar suları ile açık ve yeşil alan kurma konusunda çok vaadedici olduğu savunulmaktadır⁹. Dizgesel biçimde yeşil ve açık alanların kurgulanması ve plan bilgisi olarak değerliliği konusu, "ilk" kez 1924 Ankara Lörcher Planı ile gündeme gelmiş, 1928 ve 1932 Jansen Planları ile de Ankara'nın varlığına derinden kazınmıştır.

8. Yine yukarıdaki noktaların doğrultusunda belki de Anadolu ve Türkiye planlama tarihinde "ilk kez", bir kentin bütününde nasıl durduğu ve görüldüğü, yakın zamanda nasıl bir şekil alacağı ve alması gerektiği konularında, kentin bütünü hakkında kurgu ve kurultular düşünülmüş ve iletilmiş

⁹ Konuya dikkat çeken daha erken bir yazının Bruno Taut tarafından nasıl kaleme alındığını daha önce ayrıntılı biçimde incelemiştim: Cengizkan (2002e).

olmaktadır. Kentin sokakları, meydanları, yapıları ile birlikte yapılandırılması ve işletilmesi, bu yapılanmanın bir anlamının olması ve zaman içinde değişebilmesi ama aynı zamanda değişmeyen, ya de evrildikçe olumlu kalmayı sürdürebilen görünümü olarak kentsel estetik değerinin bulunması gibi olgu ve değerlerin önemli olduğu bilinmektedir. Yakın tarihlerde 'kentsel tasarım' olarak adlandırmaya başladığımız tüm bu süreç ve işlemler de zaten bunların bütününe hakim olma niyet ve kurgularından başka bir şey değildir.

B. Raporun Sunduğu Yeni Bilgi ve İzlenimler

Plan Raporu, belli başlıları burada vurgulanacak olan bir dizi 'yeni bilgi ve izlenimi' ortaya çıkarmıştır. Buradaki döküm, hem bir başlangıç iskeleti ortaya koymakta, hem de yeni soru işaretlerine dikkat çekmekte; dolayısıyla alandaki araştırma ve çıkarımlar için bir başlangıç niteliği taşımaktadır.

1. 1924 Planı Müellifi: Rapor bu haliyle, 1929 yılında üretilmeye başlanan, Fehmi Yavuz'un alıntuladığı bilgi ve sonraki araştırmacıların da bu bilgiyi kullanıp belirsizleştirerek yaygınlaştırmaları ile adeta söyleneleşmeye koyulan bir oluşumu, ilk kez aydınlatarak sona erdirmektedir: Bilindiği gibi, kentin ilk planı konusunda ilk, ve neredeyse şimdiye kadar tek belge olan, "Ankara Şehrinin Profesör M. Jausseley, Jansen ve Brix taraflarından yapılan plan ve projelerine ait izahnameler" adlı, 1929 tarihinde Hakimiyeti Milliyeye Matbaası'nda T.C. Ankara Şehremaneti tarafından basurulan kitabın "Başlangıç" bölümü, Latin alfabesiyle erken yıllarda yayınlanmış olmanın acemiliklerini, neredeyse hiç taşımamaktadır:

"Ankara şehrinin Cumhuriyet merkezi itüihazı üzerine, şehrin bir plân dairesinde inkişaf ve imarı 927 senesinde Şehremaneti tarafından eski ve yeni şehir için müteahhit Mösyö Höyislere iki plân yaptırılmıştı. Löhler plânı tesmiye edilen bu plânlar hususi bir komisyon tarafından tetkik edilerek eskişehir plânının tatbik kabiliyeti görülemediğinden red ve yeni şehir plânı ise mesken buhranı sebebiyle, derhal binalar inşası zaruretine binaen, kabul olunmuş ve malûm şekilde tatbik edilmiştir.

Bir ve iki katlı binaları havi ve bahçeli olmasına rağmen fazla geniş yolları ve pek küçük adaları ihtiva eden bu plân (150) hektar üzerinde küçük bir plândan ibaret olduğundan eski şehir dahil olmak üzere 50 senelik atıye ve 250-300 bin nüfusa göre bir inkişaf ve tevessü plânının yeniden tanzimi zarurî bulunuyordu. Bunun için 1927 mayısı içinde Emanetçe Avrupa'ya

gönderilen hey'et Berlin'e vaki seyahatinde Berlin Şehremanetinin ve Berlin Büyük Elçiliğimizin delaletiyle meşhur mimar profesör Hofman'la temas etmiştir. Bu ihtiyar alim 75 yaşında olması dolayısıyla Ankara'ya kadar seyahat imkanını göremediğinden, Ankara şehri plânının tanzimi için Berlin güzel san'atlar akademisi azasından ve yüksek mühendis mektebi şehir inşaat profesörü M. Jansen, Berlin yüksek mühendis mektebi profesörlerinden M. Brix'i tavsiye etmiştir.

En iyi bir plân elde edilmek fikir ve arzusuyla bu iki mimar ile Fransa hükümeti baş mimarı ve Barçelone şehri tevsî planları Nimarı mösyö Jausseley taraflarından yapılacak üç plândan en münasibinin bir jüri heyeti tarafından seçilmesi daha muvafik görülmüş ve mezkûr mütehasıslarla bu esas dairesinde mutabık kalınarak, işbu eserin nihayetinde aynen neşredilen mukavelename akdolanmıştır.

1927 senesi temmuz ayı içinde bu zevat Ankara'ya gelerek şehri tetkik etmişler ve muhtelif mevad üzerinde konuşularak, Şehremanetinden verilen ve aşağıdaki maddelerde mezkûr olan direktif ve donelere göre plânlarını tanzim ve kânunuevvel 1928 içinde göndermişlerdir.

Şehir mütehasıslarına Emanetçe verilen veçhelerin ana hatları ve mütehasısların plânlar hakkındaki izahnameleri ile Emanetle Mütehasıslar arasında akdedilen mukavelename suretlerinin neşredilmesi faydalı görülmüştür.¹⁰

Bu metnin, "927 senesinde Şehremaneti tarafından eski ve yeni şehir için müteahhit Mösyö Höyislere iki plân yaptırılmıştı. Löhler plânı tesmiye edilen (ismi verilen) bu plânlar" deyişi ve bilgileri, bugüne kadarki mimarlık tarihi ve kent tarihçiliği çalışmalarında, neredeyse bir çağdaş söylence yaratmış, plana Höyisler (Heussler) planı adı (da) yakıştırılmış, planın fiziki varlığı sorgulanmış, zaman zaman çok da önemli olmadığı vurgulandığı görülmüştür. Bu söylenceye yol açan alıntı, daha çok Fehmi Yavuz'un çalışmasından yapılmıştır. Yavuz,

"Ankara'da, Keçiören ile Çankaya arasındaki sahada münferit inşaat yapılıyor, eski Ankara evleri tadil edilerek artan nüfusun mesken ihtiyacı karşılanmağa çalışılıyordu." dedikten sonra yukarıdaki ikinci alıntıyı yapıyordu¹¹. Böylece Yavuz'a atıfta bulunan ve planların ve belgelerin önce ger-

¹⁰ T. C. Ankara Şehremaneti (1929; 3-4) Metindeki yanlış yazımlar aynen korunmuştur.

¹¹ Yavuz (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*; 25.

çekliğini, sonra da kendilerini araştırmayan kent ve mimarlık tarihçileri, konunun 1929'dan 1989'a, yani Ali Vardar'ın yazısına kadar, aynı belirsizlik içinde kalmasını sağladılar.

Raporun ortaya çıkardığı gibi, Ankara'nın ilk planının 30 Aralık 1923 tarihinde, İstanbul'da faaliyet gösteren Keşfiyat ve İnşa'at Türk Anonim Şirketi'ne ısmarlandığı; şirketin yaptığı çalışmanın sonuçlarının ise 30 Mayıs 1924 tarihinde, firmanın uzmanlarından Lörcher'e hazırlanmış biçimde, planları ve basılı plan raporu ile, firma yetkili müdürü Heussler tarafından Şehremamenti'ne teslim edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Ankara'nın ilk planı olan 1924 Planı'nın müellifi, pafta üzerinde de okunacağı gibi, Dr. Carl Christoph Carl Lörcher'dir.

2. Raporun Plan Belgeleri: Rapora eşlik eden üç adet plan olduğu anlaşılmaktadır. Bu planların yalnızca birisinin elimizde olduğunu söylemek olanaklıdır:

a. Yolların numaralandığı bu "Eski Şehir" planı, ki raporda *Plan I* ya da *Plan Numara 1* (Bir Numaralı Plan) olarak gönderme almaktadır, bizzat Lörcher tarafından 1925 yılında Almanya'da bir dergide yayımlanmıştır¹² ve açıklama metni ile buradaki rapor arasında anlatım benzerlikleri dikkat çekicidir. (*Resim 1*) Planın kopyasının kopyasından alınmış pek çok versiyonunu bugüne kadar görmüştük; burada özgün biçimi ikinci kez yayınlanıyor. Caddeler ve sokaklar (1, 2, 3 gibi) sayılarla numaralandırılmış, özel ve kent genelindeki ana caddeler için ise (I, II, III gibi) Romen rakamları kullanılmıştır. Dolayısıyla bu planın künye bilgisini şöyle verebiliriz:

Resim 1. 1924 Lörcher Eski Şehir Planı "Bebaungsplan der Türkischen Haupt und Residenzstadt Angora" (Türklerin Başkenti ve Konut Yerleşimi Ankara için Yapılaşma Planı), 1/2000; *Auffestellt im Auftrage der Türkischen Regierung von C.Ch. Lörcher (1925) "Der Neue Bebauungsplan für Angora"*, *Wasmuths Monatshefte für Baukunst*, n: 9, Heft 1, 1925; 25.

b. Aynı yazıdaki, 1/1000 ölçekli plandan (*Resim 2*) yeniden çizilmiş benzeyen 1/1000 ölçekli Yeni Şehir bölgesi (havagazı borularının döşeme hatlarını gösteren) uygulama altlığı ise, bizi bu yazıdaki esas plana en çok yaklaştıran bir çizili belgedir. (*Resim 3*) Bu belgenin önemli yanlarından birisi de, 4 Aralık 1928 tarihi civarında, Yeni Şehir bölgesindeki yapılaşma ha-

¹² Lörcher (1925a). Ayrıca, Türkçedeki ilk değini için bkz., Vardar (1989).

lihazırını gösteriyor olmasıdır. Bu planın, mimarlık ve kent tarihçileri ile semt tarihçileri için bulunmaz bir değer içerdiği kuşku götürmez.

Resim 2. 1925 Lörcher Yeni Şehir Planı, 1/1000; "Regierungs Stadt: Entwurf und Ausführung" (Yönetim Şehri: Plan ve Yapılaşma Planı) 1925; Carl. Ch. Lörcher, B.D.A. Charlottenburg (1925) "Das Neue Reigerungsviertel der Stadt Angora", *Städtebau Monatshefte für Stadtbaukunst Städtisches Verkehrs=Park=und Siedlungswesen*, v: 20, Jahrgang 1925; 144.

Resim 3. 1925 Yeni Şehir Planı (Hal-i Hazır) (*Yeni Şehir'e Havagazı Boru Dağılımını Gösteren Pafta, 4.12.1928 tarihli, pullu, imzalı "Anschluss Blatt 2" (Gaz Bağlantıları, Tablo 2) notlu*), 1/1000; 12 Ocak 1929 tarihli, 06E24 sayılı, "Ankara Elektrik Havagazı Şirketi'ne ait havagazı boru hattı planlarının Nafia Vekaleti Fen Heyeti'nce tedkik edilerek, proje halinde bulunan mahallere ileride döşenmesi şartıyla tasdik edildiği" konulu Bay Bak dosyası. (TCBCA 230/7.20.1(19)) "Henüz mesakin inşa edilmiş mahallelere ferş edilmediği (döşenemediği) görülen boruların ileride ihtiyaca göre tefrişi şartile tasdik kılındı. 9.1.29" notuyla birlikte bulunmaktadır.

c. Öte yandan araştırmalar sonucunda ortaya çıkarıp yayınladığım 1/10000 ölçekli, hem "Eski Şehir"i ve hem de "Yönetim Şehri" ile "Çankaya Mahallesi"ni biraraya getiren planın ise¹³ (*Resim 4*), daha ayrıntılı ve kapsamlı biçimde, bir bağlam planı (*context plan*) olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim plan, elimizdeki plan raporunda da gönderme almaktadır: Örneğin Rapor Numara Yedi'de (Serbest Meydanlar) "III numaralı manzara-i umumiye planı" olarak adı geçmekte; yine Rapor Numara Sekiz ila Ondört'de (Mevadd-ı Müteferrika), hastahaneler, mezarlıklar, hapishane ve sebze bahçelerinin konumlarını gösterirken kullanılmaktadır. Hatta, bu planın mekansal tahsisleri ve gösterim tekniği de anlamından anlaşılabilir.

1. Buna göre, şehrin kuzeyinde ve doğusunda olmak üzere açık iki pazar yeri düşünülmekte, bunların hayvan pazarı da olabileceği vurgulanmakta, doğu ülkelerinde kapalı pazar inşasından kaçınmak gerektiği söylenmektedir.

2. Mezbahanın Debbağhane deresi üzerindeki yerini terketmesi, hali hazır mezbahanın "şehrin uzviyetine girmiş olduğundan", zorunlu olduğu bildirilmektedir. Et kesim yeri olarak tariflenen yerin, Et Balık Kurumu kombinasyonunun olduğu yer olarak betimlendiğini görmekteyiz.

¹³ İlk kez yayımlanışı, Cengizkan (2002f).

3. Yine tanımlamalardan, Numune Hastahanesi'nin genişletilmesinin "hastahänenin şu andaki konumunda ve yakın gelecekteki büyük yeşil parka yakınlığı" nedeniyle uygun görüldüğü, ayrıca ileride inşa edilecek büyük bir Merkez Hastahanesi'nin de şehrin güney doğusunda, askeri hastahanelere yakın olarak, bugünkü Ankara Hastahanesi yerinde, önerildiği görülmektedir.

4. Mezarlıkların şehrin gelişme bölgesinden kaldırılarak, şehir dışında bir veya birkaç noktaya kaldırılması önerilmektedir ve şema olarak projelendirilmiştir. Bu yerin bugünkü Cebeci Asri Mezarlığı olduğu görülmektedir.

5. Hapishanenin bugünkü Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nin bulunduğu yerde önerildiği anlaşılmaktadır.

6. Sebze bahçelerinin, III numaralı planda açık yeşille gösterildiğini, yaklaşık Kazıkıçı Bostanları'nın konumunda olduklarını, şehir sakinlerinin toprakla ilişkilerini sürdürürebilmeleri için önerildiğini görmekteyiz.

Dolayısıyla, renk kullanımından da, sözü edilen III numaralı planın (Plan No III) basılı (matbu) bir belge olduğu, zaten rapordaki konumlamaların da plandakilerle uyumlu olduğu ve dolayısıyla Plan III'ün *Resim 4'te* sunduğumuz belge olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 4. 1924-25 Lörcher Planı, "*Plan zum Aufbau der Türk. (ische) Hauptstadt - Angora- Altstadt u. (nd) Regierungstadt=Tschankaya*" (Türklerin Başkenti Ankara'nın Yapılaşma Planı / Eski Şehir ve Yönetim Şehri= Çankaya), 1/10000; 00.10.1928 tarihli, 06E15 sayılı BayBak yazısı eklerinden, aydınlatma ozalite çekilmiş kopya. (TCBCA 230/5.17.1(80)).

3. *Plan Gereğesi Olarak Raporun Gücü:* Yine bir başka açıdan, raporun gerekçelendirmelerinde kimi naif savlar ileri sürdüğü de anlaşılmaktadır; ancak bunların dönemin kent planlama mantığının, yine dönemdeki gelişmişliği ve düzeyi açısından da anlatıcı olduğunu söylemek gerekir. Örneğin hapishanenin, "sürülecek arazi ve tarlaların mevcudiyeti" tutukluları yararlı bir çalışmaya sevk edebilir, diye burada konumlandığını anlıyoruz ki; dönemin konumlandırma politikalarını aydınlatmaktadır: Bireysel ya da topluluşım çok yavaş ve pahalı bir hizmettir. Ancak öte yandan, planın, Ankara'nın ana kararlarından hemen tümünü vermiş olduğunu da böylece görmekteyiz. Ana ulaşım kanallarının ve yaya yollarının yanı sıra, açık ve yeşil alanlar, sanayi bölgesi, pazar yeri, mezbaha, hastahane, mezarlık, hapishane ve sebze bahçelerinin alanları, akarsu boylarının kullanımı konuları plan ve ra-

poru aracılığıyla karara bağlanmıştır. Böylece yapılan kamulaştırma ve sonrasında işlevsel bazı tahsisler, hemen zamanında olmasa bile sonradan bitirilmek üzere Ankara kenti fiziksel mekanının oluşumunu kesinleştirmiştir.

4. Nüfus Tahmini: Kimi saptamalarıyla (örneğin meydanların düşünülmesi ve "Sanayi Mektebi civarında yapılacak bir meydanı, daha sonra aynı yere kurulacak Üniversite" ile gerektirmemesi) raporun Ankara kentini elli ila yüz bin kişilik bir nüfusa göre kurguladığı anlaşılmaktadır; çünkü "Eski Şehir" bölgesinin yani kale ve çevresinin dışına çıkılmamakta, biraz batıya doğru eteklere inilmektedir. Su kaynakları, demiryolunun gelişkinliği ve çapı, sanayi bölgesinin büyüklüğü, ana yolların sayısı ve boyutları ile kentsel hizmet alanlarının tekliği, ölçeğin elli-yüz bin arası öngörüldüğünü göstermektedir. Oysa 1925'te yayınladığı bir yazısında Lörcher, 200.000 nüfuslu bir kent öngördüğünden söz etmektedir. Brix ve Jansen'in 1928 yarışması öncesi yaptıkları keşif ziyaretinden sonra önerdikleri gibi, kentin nüfusunun iki yüz - üç yüz bin olması beklenmektedir¹⁴. 1926 yılında 47.727 kişi olan başkent Ankara'nın şehir nüfusu, 1927'de 74.533, 1928 yılında ise 107.641 kişiye ulaşmıştır. Dolayısıyla "Eski Şehir" bölgesine de farklı anlamsal-kurgusal önermeler yapılmasının zorunluluğu hissedilmiştir.

5. Kamulaştırma: 1924-25 Lörcher Planı'nın plan sunarak zemin oluşturduğu ve şimşeklerini üzerine çekerek bütün yükünü üstlendiği ünlü 24 Mart 1925 tarihli, 583 sayılı yasa ile gerçekleştirilen 4 milyon metrekarelik "büyük kamulaştırma", 1924 planı raporunda, yani planın Eski Şehir'e ilişkin bölümünde henüz etken olarak sahnede değildir. Konunun örtülü olması, bir diplomatik / politik tutum olabileceği gibi, modernleşme çabalarının zaman içinde bilinç düzeyine çıkması ile de ilgili olabilir. İkincisinden yana düşünmek daha doğru gibi gözükmektedir; çünkü yabancı şirket ve uzmanların da sorumlu kişi olarak bulunduğu bir ortamda, politik bir kaygı ve yaklaşımı gizlemek olanaksız gözükmektedir. Şehremaneti, 26 Aralık 1923'te şehrin konut gereksinimini artırmak ve eski şehir bölgesini yeni gereksinimlere göre düzenlemek için bir plan ve keşif ısmarlamış; sonrasında yeniden ortaya çıkan koşullarla planın müdahale alanını genişletmenin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Buradaki uygunluk (*feasibility*), kamulaştırmanın 1924 Lörcher Planı'nın akla getirdiği bir yöntem olmasından kaynaklanabi-

¹⁴ Bkz., yazarın yakında çıkacak olan *Şehremaneti Haritası'ndan Ankara'nın İlk Planı'na 1924-25 Lörcher Planı: Kentsel Mekan Özellikleri, 1932 Jansen Planı'na ve Bugüne / Katkıları, Etki ve Kalıntıları* kitabında, Belgeler 21 ve 22.

leceği gibi; kamulaştırmanın yapılma tarzından kaynaklanan "fiyat düşüklüğü"nü'nün olası kıldığı yeni bir olanak olarak da görülebilir. Bilindiği gibi, 583 sayılı "Ankara'da inşası mukarrer Yeni Mahalle için muktezi yerler ile bataklık ve merzagi arazinin Şehremanetince istimlak hakkında kanun", adındaki gibi, bataklık alanların kurutulmasını, su çıkarılmasını ve Ankara'ya temiz hava sağlamak için yeşil alanların artırılmasını hedefliyordu¹⁵. Konut yapımına değinmeyen yasanın birinci maddesi, 15 Mart 1925 tarihli Meclis toplantısında şu biçimi alarak çıkmıştır: "Merbût harîta mucibince, Ankara'da te'sis ve inşâ'ası takarrur eden (Yeni Mahalle)ye muktezi yerlerin dörtte biri sahiplerine bırakılmak şartıyla mütebâki dörtte üçü ve sıhhat-ı umûmiye-i belde-i sıyanetten bataklık ve merzagi arazinin tamamı Şehremaneti namına istimlak olunur."¹⁶ Aynı oturumda dağıtulan 1/4000 ölçekli krokinin üzerinde, yalnızca üç yönü gösteren yazılar vardır. Kadastro haritası olduğu savını taşıyan kroki, mülkiyet sınırlarını göstermemektedir¹⁷. Tüm tartışmalara karşın, tapu bedelleri üzerinden yapılmayan, dolayısıyla ucuza gerçekleşen kamulaştırma, yeni imara açılan Yeni Şehir, Kurtuluş, Maltepe ve Kavaklıdere / Çankaya bölgelerindeki araziden dörtte birini, üzerine yapılacak yapılar Ebniye Kanunu'na göre olmak koşuluyla, kamulaştırılan alanların mal sahiplerine yarar getirmiş gibi gözükmemekte; ancak bu arada "Vekaletler Mahallesi" gibi kamu alanlarının da gerçekleştirilmesini olanaklı kıldığı anlaşılmaktadır.

1/4000 ölçekli bu krokinin, ancak Lörcher'in Yeni Şehir için ayrıca çizmiş olduğu aynı ölçekli bir planı altlık olarak kullandığında anlamlı olacağı düşünüldürse, henüz Lörcher'in makalesi dışında elimizde ve arşivlerde bulun(a)mayan bu planın da aranmasının yararlı olacağı açıktır. Öte yandan raporda, Plan No I ve Plan No III göndermeler alırken, bu yazının A4 ve B2 bölümlerindeki 1/1000 ölçekli plana herhangi bir biçimde değinilmemiş oluşu, Plan No II'nin 1/1000 ölçekli Yeni Şehir planı olduğunu ve kamulaştırma süreci sonuçlanıncaya kadar, spekülâtif amaçla kullanılmaması için gizlendiği izlenimini yaratmaktadır.

6. *Camillo Sitte Etkisi*: Raporun, ve dolayısıyla arkasındaki düşünce ve çizim kurucu Carl Christoph Lörcher'in, Camillo Sitte ekolünü çok iyi temsil ettiğini düşündüren ipuçları çok fazladır. Sitte'nin, kentleri özellikle sağlıklı

¹⁵ Yavuz (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*; 16.

¹⁶ Yavuz (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*; 22.

¹⁷ Yavuz (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*; 23.

alanlar ve estetik yönden düşünmeyi öne çıkaran çalışmaları, bilinmektedir. Kentsel alan olarak meydanların merkezlerinin boş bırakılmasının gerekliliği, kentsel meydanların kapalı ve tanımlı olmalarının zorunluluğu, bu meydanların büyüklük ve biçimlerinin gözetilmesi gerekliliği, eski meydanların düzen dışı görünmelerinin nasıl ortadan kaldırılacağı, ardışık (silsilevi) meydanlar kavramının önemsenmesi, ve sokaklarla ilgili geliştirilen kaygı ve kurallar, Sitte'nin pek çok Avrupa kentini inceleyerek çıkardığı sonuçlarla öğretici bir biçimde kent tasarımına girmiştir¹⁸. Kentsel mekanların insan sağlığını geliştirici olması gerektiği düşüncesi ile de çağdaş olan Camillo Sitte ekolünün, yukarıda sayılan özelliklerinin tümünü 1924-25 Ankara Planı'nda uygulanmış olarak bulmaktayız.

7. *Planın Jansen'e Etkisi*: Öte yandan raporun ve planın, her ne kadar sonuçları olan kentsel alanın planlaması kendisine verildiğinde bunlar sabit olsa bile, 1928 yarışması birincisi ve 1932 Ankara Planı'nın uygulayıcısı Hermann Jansen'i çok etkilediği söylenmelidir. Jansen'in etkilenmesi yalnızca kendisinin de Sitte'nin bir öğrencisi olmasından kaynaklanmamaktadır. Başka bir yerde daha ayrıntılı olarak incelendiği üzere, 1927-28 yarışmasında, Jansen, Jaussely ve Brix'e Lörcher'in zaten altlığını hazırladığı ve ona göre yapılaşmış bulunan Yeni Şehir bölgesi verilmiş ve yarışmacılar bu bölgenin yol ve doku karakterini kabullenmek zorunda kalmışlardır¹⁹. Hem alanın yapılaşmış oluşu, ve hem de Jansen'in de Lörcher'le fikir birliği içinde bulunması, bu uygulamanın korunmasını getirmiştir²⁰. Aynı yazıda tartışıldığı üzere, Jansen, telif hakkının tartışılmaya başlanması üzerine fikirlerini değiştirmiş ve kentsel kararları da zorunlu olarak değiştirmek durumunda kalmıştır.

C. Sonuç

Burada hem kendisi sunulan, hem de etkileri ve önemi yorumlanan Türkiye'nin başkenti Ankara için geliştirilen "İlk Plan"ın raporu, aşağıdaki ilklerin de nesnesini oluşturmaktadır:

1. Bu rapor ilk kez, "*örnek şehir*"ler kurma konusunda somut bir girişim olmaktadır.

¹⁸ Collins and Collins (1986) *Camillo Sitte: The Birth of Modern City Planning*; 151-241.

¹⁹ Cengizkan (2002f).

²⁰ Jansen'in Lörcher'le fikir ayrılığı içinde olmadığını şuradan anlamaktayız: Jansen, Lörcher'in getirdiği yeşil alan bantlarını ve yeşilin konut ve kent dokusunun içine girmesini önemsemiş ve daha da abartarak kullanmıştır.

2. İlk kez kapsamlı bir "*Ankara Kent tarihi*" hazırlanmış olmaktadır.

3. Ulusal düzeyde bir fikirbirliği (oydaşlık) sağlanması isteğinin yanısıra, "*planlama yöntem ve süreçleri*" konusunda da ulusal önermeye dönüşecek olan bir ilk adımla karşı karşıyayız.

4. Kentin kurulmasındaki "*mekansal anlam*" ve "*kent mekanının simgeselliği*", ilk kez bu raporun gerekçeleri ve ileride geliştireceği planlarla kapsamlı biçimde gündeme gelmiştir.

5. Plan raporu, ekli planlar ve belgeleriyle, "*planlama ve düşünce ölçeği*" konusundaki önermelerini ve Cumhuriyet'in sonraki yıllardaki uygulamalarını da belirlemiştir.

6. Plan ve raporu, "*modern ve avangard öğeleri içeren çağdaş şehir planlılığı*"nın ülkemizdeki ilk örneği olmuştur.

7. Dizgesel bir "*çağın gerektirdiği beden sağlığı, açık alan ve yeşil alan*" tanımı, bu plan raporu ile planlama ve mimarlık kültürümüze kazandırılmıştır.

8. Rapor, Ankara'nın modern bir kente dönüşmesindeki "*ilk tasarım ve düşünce belgesi*"dir. Bu makale de ortaya koymaktadır ki, kamulaştırma, kent topraklarının tahsisi ve kentsel işletim ile birarada alınan ve eşzamanlı yürütülen kararlar nedeniyle, 1924-25 Lörcher Planı, Ankara Kenti'nin fiziksel ve mekansal kaderi üzerinde en etkili kararları ve uygulamayı getiren, arkasından gelişen ardıl planların hep ona uymak zorunda kaldıkları bir belgedir.

Öyle umuyorum ki rapor, farklı ölçeklerdeki farklı okumaların getirdiği yeni derinliklerle, bir süre daha meyvelerini vermeyi sürdürecektir ve kent planlama tarihimiz ile mimarlık tarihimiz için yeni düşünce ve kurgulama kapıları açacaktır.

KAYNAKLAR

- Bu çalışmada büyük ölçüde T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (TCBCA) belgelerinden, Bakanlar Kurulu kararlarından (BKK), Başbakanlık Muamelat Müdürlüğü belgelerinden (Mua), Nafia Nezareti ve Bayındırlık Bakanlığı (BayBak) belgeleri ve Toprak İskan Genel Müdürlüğü (TİM) belgeleri ile Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi (ABBİMA), İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Harita ve Fotoğraf Arşivleri (İDAE) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Harita Arşivi (ODTÜMFAH) belgelerinden yararlanılmıştır.
- Bademli, Raci (1986) "1920-40 Döneminde Ankara'nın Yazgısını Etkileyen Tutumlar", *Mimarlık*, s: 85/2-3; 10-6.
- Cengizkan, Ali (1994) "Momentum Ankara", *Ankara Ankara* (1994) Enis Batur, der., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul; 487-507. Ayrıca, *Kent, Planlama, Politika, Sanat/Tarık Okyay Anısına Yazılar* içinde (1994) İlhan Tekeli, der. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara; 151-77.
- Cengizkan Ali (2002a) *Modernin Saati: 20. Yüzyılda Modernleşme ve Demokratikleşme Pratiğinde Mimarlar, Kamusal Mekan ve Konut Mimarlığı*, Mimarlar Derneği 1927 ve Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Cengizkan, Ali (2002b) "Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlıklar", *Modernin Saati* içinde; 93-99.
- Cengizkan, Ali (2002c) "Robert Oerley (1876-1945): Söylemsel Dönüşümler Döneminde Ankara'da Viyanalı Bir Mimar", *Modernin Saati* içinde; 71-91.
- Cengizkan, Ali (2002d) "Bağ Evi'nden Villa'ya: Ankara Keçiören Bağ Evleri ve Kent Konutu Tipolojisinde Dönüşüm", *Modernin Saati* içinde; 119-141.
- Cengizkan, Ali (2002e) "Bruno Taut: Duygu ve Gönül / Türkiye'ye Gönül Veren Duygulu Dünya Yurttaşı", *Modernin Saati* içinde; 29-35.
- Cengizkan, Ali (2002f) "Ankara 1924-25 Lörcher Planı: Bir Başkenti Tasarlamak ve Sonrası", *Arredamento Mimarlık*, n: 100+51, 2002/10, Ekim 2002; 116-132. Ayrıca *Modernin Saati* içinde; 37-59.
- Collins, George R. and Christiane Crasemann Collins (1986) *Camillo Sitte: The Birth of Modern City Planning / with a translation of the 1889 Austrian edition of his "City Planning according to Artistic Principles"*, Rizzoli, New York.

- Ellison, Grace M. (1923, 1973) *Bir İngiliz Kadını Gözüyle Kuva-i Milliye Ankarası*, Türkçesi İbrahim S. Türek, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Emiroğlu Kudret v.d., haz. (1995) *Ankara Vilâyeti Sâlnâme-i Resmîsi 1325 (1907)*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara.
- Erichsen, Regine (1994) "Sığınmacı Alman Bilim Adamlarının Etkisi ve Dönemin Türk-Alman İlişkileri", *Bir Başkent'in Oluşumu / Ankara 1923-1950*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını; 26-35.
- Eyice, Semavi (1971) "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları IV 1970*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara; 61-124.
- Farrère, Claude (1999) *Ankaralı Dört Hanım*, Fransızcadan çeviren Kriton Dinçmen, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- F.A. Brockhaus (1955) *Der Grosse Brockhaus*, Almanca Ansiklopedi, 20 ciltlik 6. Baskı, F.A. Brockhaus, Wiesbaden.
- Jansen, Hermann (1917) *Die Grossstadt der Neuzeit - Zaman-ı Hazırın Büyük Şehri*, Osmanlıcaya çeviren: Vahit Bey, Ahmet İhsan ve Şürekası, Matbaayı Hümayun-u Osmani Şirketi, İstanbul.
- Jansen, Hermann (1937) *Ankara İmar Planı Raporu*, çev. Mithat Yenen, Aladdin Kırıl Basımevi, İstanbul.
- Karabekir, Kazım (2001) *Sanayi Projeleri: "Ülkümüz Kuvvetli Bir Türkiye'dir"*, baskıya haz. Orhan Hülâgü, Emre Yayınları, İstanbul.
- Kemal, Mehmed (1983) *Türkiye'nin Kalbi Ankara*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Koyunoğlu, Arif Hikmet (1987) "Merhum Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Anıları - 4", *Tarih ve Toplum*, cilt: 7, Şubat 1987; 47-51.
- Lörcher, Carl Ch. (1925a) "Der Neue Bebauungsplan für Angora", *Wasmuths Monatshefte für Baukunst*, n: 9, Heft 1, 1925; 25-26.
- Lörcher, Carl Ch. (1925b) "Das Neue Regierungsviertel der Stadt Angora", *Städtebau Monatshefte für Stadtbaukunst Städtisches Verkehrs-Park-und Siedlungswesen*, v: 20, Jahrgang 1925; 144-145.
- Mamboury, Ernst (1933) *Ankara Guide Touristique: Haidar Pacha - Ankara; Bogaz Keuy, Euyuk, Sivri-Hissar et environs, Tchangri, Yozgat, etc.*, Edition Française, Ministère Turc de l'Intérieur.
- Nicolai, Bernd (1998) *Moderne und Exil: Deutschsprachige Architekten in der Türkei 1925-1955* (Modern ve Sürgünde: Türkiye'de Almanca Konuşan Mimarlar 1925- 1955), Verlag für Bauwesen, Berlin.

- Raymond, Alexandre M., Architecte (1924) *Une Ville Celèbre Angora (L'Antique Ancyre)*, Prague; 101 sayfa, 15 resim.
- Sarıoğlu, Mehmet (2001) *"Ankara" Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945)*, TC Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Şenyapılı, Tansı (1985) *Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960)*, Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği, Ankara.
- Tankut, Gönül (1983) "Ankara Kent Planı Yarışması'na İlişkin Yeni Veriler: 23 Nisan 1928 - 30 Nisan 1929", *Prof Fehmi Yavuz'a Armağan*, A.Ü. SBF Yayınları, Ankara; 79-89.
- Tankut, Gönül (1984) "Jansen Planı Uygulama Sorunları ve Cumhuriyet Demokrasisinin Kent Planına Yaklaşımı", *Tarih İçinde Ankara : Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, E. Yavuz ve Ü.N. Uğurel, der., ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara; 303-19.
- Tankut, Gönül (1988) "Ankara'nın Başkent Olma Süreci", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c: 8, s: 2; 93-104.
- Tankut, Gönül (1993) *Bir Başkent'in İmarı: Ankara: (1929-1939)*, Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- Tankut, Gönül (1994) "Erken Cumhuriyet Döneminde Şehir Mimarisi, 'Ankara'", *Bir Başkent'in Oluşumu / Ankara 1923-1950*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını; 23-25.
- Tekeli, İlhan (1980) "Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri", *Türkiye'de İmar Planlaması*, derl. Tamer Gök, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını; 8-111.
- Tekeli, İlhan (1994) "Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekan Organizasyonu ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Genel Bir Değerlendirmesi", *Ankara Ankara* (1994) Enis Batur, der., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul; 143-59.
- T.C. Ankara Şehremaneti (1929) *Ankara Şehrinin Profesör M. Jausseley, Jansen ve Brix taraflarından yapılan plan ve projelerine ait izahnameler*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.
- Vardar, Ali (1989) "Başkent'in İlk Planları", *Planlama*, s: 6, Haziran-Eylül-Aralık 1989, 89/2-3-4; 38-50.
- Vardar, Ali (1997) "Cumhuriyet Forumundan Güvenpark'a, Tasarımda Dönüşüm: Neye Niyet Neye Kısım", *Planlama*, s: 97/2; 48-49.

- Yavuz, Fehmi (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.
- Yavuz, Yıldırım (1984) "1923-1928 Ankara'sında Konut Sorunu ve Konut Gelişmesi", *Tarih İçinde Ankara : Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, E. Yavuz ve Ü.N. Uğurel, der. (1984) ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara; 303-19.
- W.L. (1911) "Architektonisches von der Allgemeinen Stadtebau-Ausstellung zu Berlin", *Berliner Architekturwelt*, n: 46, 123-63.

BELGE Tarih: 30 Mayıs 340 (1924)²¹

ANKARA ŞEHRİNİN İ'MÂR VE İNŞÂ PLANINA ÂİD

İzahnâmedir

Keşfiyât ve İnşâ'ât Türk Anonim Şirketi

İstanbul: Ayasofya Yerebatan Caddesi, Numara: 34

Dersa'adet - "Metânet" Matbaası

30 Kânûn-ı evvel 339 (1923) tarihli mukavelenâmenin birinci maddesinin "b" fıkrasındaki 3 ilâ 8 numaralarda muharrer (yazılı olan)

ANKARA ŞEHRİ İ'MÂR VE İNŞÂ PLANI

hakkında tevhid edilmiş (birleştirilmiş) izahnâmelerdir.

Muharriri (yazarı):

Mütehasıs Mi'mâr: G. Karl Lorhar

30 Mayıs 340 (1924) tarihinde

Müte'ahhid

Keşfiyât ve İnşâ'ât Türk Anonim Şirketi Müdürü

Hevisler

tarafından takdîm edilmiştir.

Rapor Numara (1)

KISM-I TARİHİ

1) KISM-I TARİHİ

Ankara'nın menşe'i tarihin kayd edemediği çok eski zamanlara râci'idir (dayanır). Esâtir-i Yunâniye'den (Yunan mitolojisinden) birine göre Ankara şehri Firijya krallarından "Midas tarafından" milâd-ı İsâ'dan yedi asır evvel binâ edilmiştir. Şehrin eski ismi Yunânice gemi demiri ma'nâsına olan An-kira (Ankyra)dır.

²¹ Basılı olan 51 sayfalık bu kitapçık, "30 Mayıs 340 tarihinde Müte'ahhid Keşfiyât ve İnşâ'at Türk Anonim Şirketi Müdürü Hevisler (Heussler) tarafından takdîm edilmiştir." Dolayısıyla basım tarihini de aynı olarak düşünebiliriz.

Yunan kadîm (eski) udebâsı (edebiyatçıları) bu garîb namı birçok ma-sallarla izaha uğraşmışlarsa da bu ismin, mezkûr şehrin kadîm sekenesinin (eski sakinlerinin) bugün artık bize ma'lûm olmayan lisanlardan neş'et et-mekde (çıkmakta) olduğu ve yalnız kelimenin Yunan lisânında "Ankira - Ancyra" kelimesine müşâbehet-i telaffuziyesi (söyleyiş benzerliği) bulunduğu cihetle Yunânilerin de şehri bu nâm ile tevsîm eylemiş (isimlendirmiş) ol-duklarında şübhe yokdur.

Türkçe "Engürü" ismi Türk lisanının hurûf-ı savtiye (sesli harfler) ahen-gine göre "Angora" kelimesinden neş'et etmiştir (çıkıştır).

İskender-i Kebir (Büyük İskender), Acemistan (İran) ve Suriye'ye karşı yaptığı akında Gordiyon'da (*Bu günkü Pebi - Beylik Köprü*) meşhur Gordi-yos'un düğümünü çözdükten sonra (*Miladdan 333 sene mukaddem - evvel*) Ankara'da mola vermişti.

Miladdan üç asır evvel Avrupa'da azîm (büyük) kâfilelerle akına geçerek Asya-yı suğrâyı (*Küçük Asya'yı - Anadolu'yu*) vahşetleriyle harâbe-zâra çeviren "Galetler-Galater" nâm-ı âharla (*diğer bir ismiyle Galyalar-Gallier*- bugün Ga-latlar) zamanında Gordiyon şehri bir merkez-i siyâsi olmuşdu. Galetler Sû-riye kralları ile Pergamen (Bergama) kralları tarafından müte'addid defâlar mağlûb edildikten sonra nihâyet Sakarya nehriyle Kızılırmak nehirleri ara-sında yerleşmişlerdi. İşte bu sırada Ankara şehri Galetler'in en kuvvetli kabî-lelerinden biri olan Tektozakların pâ-yı tahtı (taht merkezi - başkenti) ol-muşdu. Galetler bu havâlîde bir sulh ve sükûn hayâtı geçirincede kadar Per-gamenlerle ve Romalılarla birçok muharebeler yapmağa mecbûr oldular.

Miladdan iki yüz sene evvel Galetlerin havza-i işgallerindeki memâlik (işgalleri altındaki memleketler) bir müddet için Pergamen hükûmetinin tasarrufuna geçmişdi.

Galetlerin prensleri miladdan yüz sene evele tesâdüf eden zamanlarda Romalılara tâbi' hâle girmiş iken miladdan yirmi beş sene evvel icrâ-yı hükm eden (hüküm süren) İmparator "Ogüstüs" (Agustus) zamanında işbu Ga-latya eyâlâtı (eyaletleri) Ankara şehri de dâhil olmak üzere Romalıların bir vilayeti hükmüne geçerek Roma hükümdarlığının havza-i memâlikine dâhil olmuşdu. Ankara şehrinin Romalılar tâbi'iyeti zamanından kalan en kadîm ve en güzel bir eser-i inşâ'iyesi Ogüstüs âlihesisyle Roma âlihesisinin ma'bed binâsıdır.

İmparator Ogüstüs ölümünden kısa bir zaman sonra Roma halkı tarafından âlihe i'lân edildiği gibi Roma şehri de bir âlihe olarak takdîs edilirdi. Bu zamanlarda zulüm ve istibdâdın mahkûmu olan halk yeni ilahlar için ma'bedler inşâ ederek Roma'ya i'lân-ı sadâkatde birbirleriyle rekâbet ederlerdi.

Ankara'daki Ogüstüs ma'bedi her ne kadar tahrîb edilmiş ise de bu binâ Ogüsta zamanının en güzel ve müstesnâ bir şâheseri olarak telakkîye şâyetedir. Bu binâyâ tarih-i kadîm nokta-i nazarından en büyük kıymet bahşeden şey, duvarlarında mahkûk (kazınmış) olan "Ankiranum âbidesi - Manumentum Ancyranum" nâmındaki kitâbedir.

Bu yazı, iki ma'denî levha üzerine tertib olundu. Galetler bu eserin aslını kendi ma'bedlerinin duvarlarına hakk ettikleri (kazıdıkları) gibi, bunu yalnız Latin lisânında değil o zaman Ankara'da daha iyi anlaşılmaqda olan Yunan lisânına da tercüme etdirilmişlerdi.

Ogüstüs'ün ef'âline â'id (yaptuklarıyla ilgili) en doğru ve vâzih ma'lûmâtı (açık bilgileri) gösteren bu kitâbe o zamana â'id ma'lûmâtın kaflesinden (hepsinden) mükemmel olduğu için bu kitâbeye haklı olarak "Kitâbeler Kraliçesi" nâmı verilmiştir.

Ma'bedde inşâ edilmiş olan evlerden bir yangın zuhûr ederek bu kitâbe ziyâ'a uğrarsa (zarar görürse) medeniyet-i hâzıra-i beşeriye (insanlığın şimdiki medeniyetinin) Roma medeniyetine â'id en mühim bir eserini ga'ib etmiş olacaktır. Böyle bir yüksek kıymetli eserin hüsn-i muhafazası ve sıyâneti (iyi korunması) bu esere sâhib olan Türkiye Hükûmet-i Cumhuriyesince ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınmağa şâyetedir (layıktır).

Alman âsâr-ı âtîka ulemâsı (eski eser bilginleri) bu kitabenin cihan-ı medeniyete (medeniyet dünyasına) tanıtılması için sûret-i mahsûsada (özel olarak) alâkadâr olmuşlar ve sarf-ı gayret eylemişlerdir. 1554 senesinde Türkiye Hükûmeti nezdinde Alman Sefiri (elçisi) olan "Bosbek" bu vasiyetnamenin ilk kopyesini Avrupa'ya getirmiştir. 1882 tarihinde ise Karl Human, kitâbenin alçı ile kopyesini yapıdırarak bu alçı levhaları, mekkârî (yük hayvanı) sırtında İzmit'e ve buradan da, vapurla Berline nakl eylemiştir. Zamân-ı âhîrin (son zamanın) en büyük tarih-şinâsı olan "Teodor Mumzen" klasik bir eserinde bu kitâbenin muhteviyâtını cihana tanıtırmak için uzun uzadıya mevzu-ı bahs eylemekdedir (anlatmaktadır).

Hıristiyanlık inkişâf bulduğu zaman mezkûr ma'bed bir kiliseye tahvîl edilmişdi. Ankara'da Roma harsının hüsn-i hâlde (Roma kültürünün iyi halde) kalan ikinci bir şahidi de ağleb-i ihtimâl (büyük ihtimal) ba'de'l-milâd (M.S.) dördüncü asırda İmparator "Jüljen" tarafından inşâ ettirilen Belkis Müzesi tesmiye edilen (adı verilen) sütundur ki, bu sütuna sehven (yanlışlıkla) Ogüstüs'ün sütunu denilmektedir. Mezkûr sütun dahi hüsn-i muhâfaza edilmeğe lâyük bir âsâr-ı atıka âbidesi teşkil eylemektedir.

Ankara'nın müte'addid kiliselerinden küçük fakat sanâyi-i atıka (eski eser) nokta-i nazarından son derece kıymetdar olan bir kilisesi de "Klemens" kilisesidir. Ankara'nın son yangını bu kiliseyi meydanda bırakmış ise de binâsı mâ'il-i indiham (yıkılmaya meyilli) olduğundan sür'atle termîmi lâzime-dendir (onarımı gereklidir).

Ankara'nın âbidât-ı tarihiye-i cesîmiesinden (büyük târihî abidelerinden) biri de cesîm (büyük) iç kal'asıdır ki, kal'anın duvarlarında Roma devrinin birçok âsârı da berâber binâ edilmiştir. Bugünkü şekli kurûn-ı vustâda (Ortaçağ'da) ta'mîr görmüş olan son şeklidir. Bu kal'ada, Garbî Anadolu'nun pek çok siyâsî muhârebelerinin hâturâtı memzucdur (saklıdır). Milâdın yedinci asrında Ankara şehri Acem krallarından "Hüsrev" in (*Chasraes*) tahtı hâkimiyetine (hakimiyeti altına) girmişse de kısa bir zaman sonra, Acem hükûmetiyle berâber Ankara, Arabların eline düşdü. 806 tarih-i milâdisinde Hârun er-Reşîd Ankara'yı zabt eylemişdi.

On ikinci asr-ı milâdîde ehl-i salib (haçlı) seferi bir müddet Ankara'yı taht-ı işgâline aldıysa da 1213 tarihinde Selçuk sultanlarından "Keykavus" tarafından yed-i zabta (ele) geçirildi. Selçukîlerin çöller kralı arslana karşı besledikleri muhabbet-i mahsûsanın şahidi olmak üzere Ankara'da Selçuk devrinin beş büyük arslan heykeli hâlâ bâkîdir. 1360 târih-i milâdisinde Ankara şehri Osmanlıların eline geçmiştir. Bu tarihten itibaren Osmanlıların Ankara üzerindeki hâkimiyeti yalnız bir defa inkitâ'a uğramış ve bu da Tatar Hânı Timurlenk 1402 târih-i milâdisinde Sulatan Bâyezid-i Evveli (I. Bayezit) Ankara'da mağlûb ederek taht-i esâretine almasıyla vuku' bulmuştur.

Sultan Süleyman Kânûni zamanında inşâ edilmiş olan Hacı Bayram Veli Câmî'i Ogüstüs ma'bedinin itisâlinde (bitişiginde) binâ edilmiştir. Bu câmî' büyük Türk Mi'mârı Koca Sinan'ın ve Mi'mârbaşı Süleyman'ın eseridir.

Şehrin şimâl-i garbisinde (kuzey-batısında) kâ'in (bulunan) Debbaghâne (Tabakhane) deresi üzerindeki kadîm (eski) taş kemerli köprü de şâyân-ı

zîkr âsâr-ı atıkadan olup hüsn-i hâlde (iyi bir şekilde) muhâfazası lâzım gelen mebâniden ma'düddur (binalardan sayılır).

Medeniyet-i atıka edvârına (eski medeniyet devirlerine) â'id olan bâlâda mezkûr abidât (yukarıda zikredilen abideler) şehrin müstakbel planında ayrı ayrı nazar-ı dikkat ve ehemmiyetle alınması îcâb-ı hâlden olmakla yeni planda bu mebâninin yerleri derece-i ehemmiyetleriyle mütenâsib mahâllere düşerek kıymet-i asliyelerini muhâfaza eyleyecek vaz'iyete getirilmek ve müstakbel nesillere nesl-i hâzırın (şimdiki neslin) âsâr-ı eslâfa (önceki nesillerin eserlerine) karşı kıymet-şinaslığı (kıymet bilirliği) isbât ve irâ'e edilmek (gösterilmek) lâzımdır.

Rapor Numara (2)

SU CEREYANLARI

2) SU CEREYANLARI

Ankara şehrinin arazisi, Ankara suyuyla İnce Su derelerinin mültekâsındadır (kavuştuğu yerdedir). Bu iki dere şehrin alt tarafında Kasabhâne binâsı civârında birleşerek takrîben 1,4 kilometre daha aşağıda şimâl-i garbîde (kuzey-batıda) Tabakhâne deresine munsabb olmaktadır (karışmaktadır). Bu iki su mecrâsı şehir arazisi muhîtinde tabî'i şekilde bir kuşak çevirmektedir ki, bu kuşak şehrin tabî'i bir park çevresini vücûda getirmektedir.

Bir tayyareden kuş bakışıyla bakılır veya şehrin umûmî fotoğrafı alırsa, şehrin su mecrâlarına göre vaziyet-i umûmiyesinde bu te'sirin hâsıl olacağı gayet kat'îdir. Tabi'aun bahş ettiği bu kâbiliyet hüsn-i istifâde ve tatbik olunursa (güzelce yararlanılır ve uygulanırsa) bugün çorak ve ruhsuz görünen şehre, muhîti (çevresi) bir park yeşilliği için sarılmış bir bağçe şehri şekli verilebilir ve bu halde yeni şehrin manzara-i umûmiyesi zemînin bugünkü kabartularıyla ve tesadüfen mevcûd olan serbest düzlüklerin yeşillendirilmesiyle en şirin ve şâyân-ı dikkat şehirler sırasında latîf bir manzaraya mâlik olabilir. Binâen aleyh, yeşil zemin sathlarını (yüzeylerini) şehrin hâricinden başlayarak, ya'ni yeşil su mecrâ kuşağından i'tibâren şehir dâhilinde mümkün merteye içerülere kadar çekmek işimizde hedef ve gâye itihâz olunmak lâzımdır (edinmek gereklidir). III numaralı plan bunun ne sûretle tatbik olunarak bu gâyeye vâsıl olduğunu göstermektedir.

Ankara suyuyla İnce suyun ve bi'l-hâssa Ankara suyu mecrâsının mevcûd olan su sukûtları (düşme, aşığı inme) taşıırma bendleri te'sîsâtıyla küçük gölcükler teşkiline müsâ'iddirler. Şehrin mâzîsine bir atf-ı nazar binlerce sene evvel Ankara suyunun vâdisinde İç kal'anın arkasında her ne kadar esbâb-ı sevku'l-ceyşiyeden münba'is de olsa (asker sevki sebeplerinden ileri gelse de) bu kabîl su taşıırma mü'essesâtının yapılmış olduğunu bize göstermekdedir.

Âtîde "yeşillikler" faslında bu projeler daha mufassal (ayrıntılı) mevzu'-ı bahs (soz konusu) olunacaktır.

İnce suya gelince, bu su hâzıran (şimdilik) şimendüfer hattını kat' etdikten (kestikten) sonra arâzîden istifade kasdıyla tebdîl-i istikâmete uğradılmışdır (yönü değiştirilmiştir) ki, bu suyun aynı zamanda istasyon önünde bir havuz tezyînâtı (süslemesi) yapma kâbiliyeti olup bu sûretle de en eski ve en güzel İslam şehirlerinin sanâyi-i inşâ'iyesinde görülen yegâne güzel meydanlıkların te'siri vücûda getirilmiş olacaktır. İleride bu mevzu' dahi gözden geçirilecektir.

Rapor Numarası (3)

ŞİMENDÜFER HATTI TE'SİSÂTI

3) ŞİMENDÜFER HATTI TE'SİSÂTI

Ankara - Bağdat hattının bir şu'be hattı olan Eskişehir - Ankara hattının müntehâ (son) istasyonunu teşkil eylemektedir. Ma'amâfih şimdilik dar hat hâlinde olup yakında tam hat hâline ikmâl edilmek üzere bu hattın Kızılırmak vadisine doğru temdidine (uzatılmasına) başlanmıştır. Bundan başka da dar hat olarak diğer şu'beler yapılmış ve yapılmakta da bulunmuştur ki, Ankara'nın bir şimendüfer hutûtu merkez-i iltisâkı (hatların birleşme merkezi) olmasına mebde-i tahassul eylemiştir (bir başlangıç olmuştur).

İstasyonun şehre nazaran vaziyeti müsâ'id telakkiye şâyândır (uygundur). İstasyonla şehir arasında esas muvâsala (ulaşım) hattı güzel inşâ edilmiş, müstakîm (doğru) [cadde numara (1) plan numara (I)] ve meyil ve derecesi müsâ'id olan ve şehrin göbeğine kadar mümted (uzamış) bulunan bir şose ile te'mîn edilmiştir. İstasyonun istikâmet-i garbiyeye doğru nakil ve tahvîli (değiştirilmesi) mevzu'-ı bahs olamaz. Çünkü, bu hâlde istasyon şehre gayr-ı müsâ'id bir mesafeye atılmış olur. Şark istikâmetine bir yere nakli de gayr-ı müsâ'id görülmekdedir. Çünkü şimdiki mevki'inden birkaç yüz metre

uzaklaşdırılacak olsa şehre irtibat ve münâsebeti gayr-ı müsâ'id bir şekil alacak ve gayr-ı kâbil-i tatbîk (uygulanması imkansız) yol profillerine ihtiyâc mess ederek (gerektilererek) maksadla da gayr-ı mütenâsib (uygun olmayan) masârif-i azimeyi mûcib olacaktır (büyük masraflar gerektirecektir).

İstasyon te'sisâtı, hâl-i hâzırında henüz ibtidâ'î (ilkel) bir şekilde olup yakın bir âtîde (gelecekte) esaslı sûretde tevsi'ât (genişleme-gelişme) vücûda getirilmesine ihtiyâc vardır. Planda istasyonun tevsi'âtı için mahall-i mahsûs (özel yerler) nazar-ı dikkate alınmıştır. Bu mahall-i mahsûs istikbâlin bütün ihtiyâcâtına kifâyet edecek mertebe-i vüs'âde (genişlikte) olup şarkî ve garbî istikâmetlerinde müsâ'id sûretde makâslar ve manivra hatları inşâsına da el-verişlidir.

Rapor Numara (4)

SANÂYİ'

4) SANÂYİ'

Sanâyi'a müte'âllik hutût-ı hadîdiye mevzu'-ı bahs olunca (sanayi ile alakalı demir (yolu) hatları söz konusu olunca) bunun için şehrin garbında esâs demir yolu hattıyla şimdiki dar hatun arasındaki kısm-ı müsellesî (üçgen kısmı) nazar-ı i'tibâra alınmıştır. Burada dar hatun kısm-ı kavsîsi (yay biçimindeki kısmı) kâfi adde (yeterli sayılmaya) iltisâk (birleşme) şu'be hatları te'sisine müsâ'id olduğu gibi bu civarda te'sisi mutasavver olan (düşünülen) mezbaha mü'essesesi için de bir şu'be hattı inşâsına elverişlidir.

Ba'zı esâs şose yollarının, şimdi olduğu gibi raylar üzerinden geçmesi keyfiyeti bi'l-hâssa nazar-ı dikkate alınacak husûsâtdır. Şimendüfer hattı tefrî-şâtunun (döşemesinin) biraz yukarı kaldırılmasıyla şoselerin demir yolları altından emrârı (geçmesi) ikmâl edilmek (tamamlanmak) lazımdır.

Raylar altından şose emrârının mûcib olacağı masarısı, en küçük mik-yâsa ircâ'ı (en aza indirilmesi) için, ana şose demiryolu hattının tekâtu' (kesişme) noktaları muvâsalata (ulaşıma) bir zarar vermeksizin mümkün mertebe tahdîd edilmiştir (sınırlandırılmıştır). İstasyonun ön meydanı şehrin umûm hutût-ı muvâsalasının (ulaşım hatlarının) bir merkez-i iltisâkı (birleşme merkezi) olduğu cihetle bu meydan istikbâldeki şerâ'it-i irtibat (irtibat şartları) ve muvâsalaya tamamen kifâyet edecek bir şekle ifrâğ olunmuştur (sokulmuştur). Bu meydanın sınâ'î olan tezyînâtı ileride de mevzu'-ı bahs edilecektir.

Rapor Numara (5)

YOL ŞEBEKESİ

5) YOL ŞEBEKESİ

Bir şehir, tıpkı bir canlı uzviyet gibi nazar-ı dikkate alınmalıdır. Nasıl ki, bir uzviyetin her tarafından bu uzva kuvve-i hayâtiye isâle eden (hayat kuvvetini akıtan) damarlar geçiyorsa, bir şehrin yolları da o şehrin hayat damarları mesâbesindedir. Ve nasıl ki, bir uzviyette birinci, ikinci ve üçüncü... ilh. (vs.) derece-i ehemmiyeti hâ'iz damarlar mevcûd ise bir şehir teşkilâtı da yakinen tedkik olunursa bunun da birinci, ikinci, üçüncü... ilh. derece-i ehemmiyetde yolları mevcûd olduğu görülür. Bir şehir bi't-tabî' sadece mürûr ve ubûr (gelmek ve geçmek) için te'sis edilmiş olmayup o şehrin içinde yaşayan insanların ihtiyâcât-ı hayâtîyelerine medâr olacak bütün şerâ'itî de hâ'iz olmak lazımdır. Bu kabilden olmak üzere bir şehir, kendi sükkânına (sakinlerine) yalnız başlarını sokacak tahaffuz-ı melcele'leri (sığınakları) arz etmek değil, bu insanların ihtiyâcât-ı sıhhiye ve ihtiyâcât-ı zevkiyelerine de vefâ eyleyebilmek şerâ'itîni câmi' olmalıdır (içermelidir).

Şehir inşâsı san'atının kadîm san'atkârları ber-vech-i âti kâ'ide-i esâsiyeyi vaz' eylemişlerdir (ilerideki esaslarını koymuşlardır):

"Ana caddeler, o şekilde tertîb edilmeli ve bu caddelerin yan taraflarında öyle mebânî-i cesîme (büyük binalar) ile tezyîn edilmiş olmalıdır ki, yabancı bir zâ'ir (ziyaretçi), caddelerde bir büyük şehir haşmeti te'sîri alsun. Mürûr ve ubûra (gelip geçmeye) mahsûs olan esâs çarşu caddelerine bi'l-hâssa atf-ı ehemmiyet olunmak lâzımdır. Ana caddeler şehrin en mühim ve esaslı nukâtına (noktalarına) muvâsala (ulaşım) te'mîn etmek üzere boydan boya müstakim (doğru) ve caddelik evsâf ve tabî'atını şâmil (özelliklerini taşıyan) ve birinci sınıf bir yolun vazîfe ve hizmetini görececek şekilde olmalıdır.

Buna mukâbil, ikâmetgâhlar arasındaki yollar - ikâmet sokakları - tamâmen başka tabî'at ve evsâfa mâlikdir. Bir mahalle sokağı kısa olmalı ve arazinin teşkilâtına tabî'atıyla mesâkin-i husûsiye (özel evler) kesâfetini (yoğunluğunu) en münâsib şekilde taksîm eylemeli, arsalarda inşâ'âta elverişli şekiller vücûda getirmeli, çok arsa yeri işgâl eylemeyerek iktisâdî bir taksîmât ifâde etmeli ve arasından geçdiği arsa ve binalara iyi medhâller (girişler) bırakarak güzel bir hava ve ziyâ (ışık) taksîmâtı te'mîn eylemelidir".

Hülâsa (özet): İkâmetgâh yollarıyla mürûr ve ubûr yollarının birbirinden tamâmen tefrîki (ayrılması) maksada en muvâfık (uygun) bir şekilde in-

şâsı san'atının kavâ'id-i esâsiyesini (esas kaidelerini) teşkil eylemekte olduğundan, iyi teşkil edilmiş ve içinde yaşanmaya müsâ'id bir şehir uzviyeti vücûda getirmek için, bu kâ'ideye ri'âyet husûsu, planımızda nokta-i nazar-ı esâsiyeden (esas bakış noktasından) birini teşkil eylemiştir. İkâmetgâh yollarının uzun tutulmasındaki yanlış zihniyeti bütün dünya büyük şehirlerinde tesbît etmek kabil olduğundan, bu vakı'adan ders alarak ber-vech-i âtû ka'ideyi işimize rehber itihâz eyledik (kabul eyledik). İkâmetgâh yolları başlı başına kapalı ve mahdûd bir şekil arz eylemeli ve mesâkin-i husûsiyenin nazarlara verdiği hacm te'siri yollarda gâ'ib olmalı ve sokaklarda nev'amâ (çeşitli) binâ hacimlerinin kısm-ı mümteddi (uzanan kısmı) gibi gelmelidir. Ma'rûz (arz edilen) yol planları, işbu nukât-ı nazara tevfikân tertûb ve izhâr olunmuştur (hazırlanmıştır). Esas mürûr ve ubûr caddeleri müstâkbeldeki şerâ'it-i mürûr ve ubûr kesâfetine de müsâ'id ve kâfi olacak mertebede tertûb olunmuştur. Hilâf-ı tabi'at (tabiata aykırı) olarak musanna' (sanatlı) bir mürûr ve ubûr yolu ihdâs olunamaz (konulamaz). Bu istikâmetler mu'ayyen bazarı şerâ'it ve nukât-ı nazar tahtında ve mazinin şerâ'it-i tabi'iyesine bağlı olarak düşünölmek lazımdır. Bu bâbda sâlim bir iktisâd mes'elesini der-pîş eylemek (göz önünde bulundurmak) ve mevcûd mebânî ashâbının hukûk-ı tassarrufiyesini de nazar-ı i'tibâra almak başlıca şartlardır.

Hâl-i hazırda mevcûd olup muhakak mâzîdeki ihtiyacat-ı tabi'iyeye ve hayâtîye sevk ve ilcâsıyla vücûd bulmuş olan ana yolların vaz'iyetinden bu şehre giren ve çıkan esâs şoseler ve istikâmetleri vâzihan görölmekte ve bu yolların iltisâk noktası olan Ankara şehrinin büyük kervan yollarının nokta-i tekâtû'unda (kesişme noktasında) bir düğüm noktası olduğu kolaylıkla tesbît olunmaktadır. Şehre muvâsalat ve şehrin içinden mürûr (geçiş) yolu olarak müsâvî (eşit) derece-i ehemmiyette olan iki ana istikâmet mevcûddur ki, bu istikâmetler şarktan garba ve şimâlden cenûba (kuzeyden güneye) doğru yol şebeke-i umûmiyesinin birer bel kemiğini vücûda getirmektedir.

Plan numara (1)'de 2, 3, 4 numaralı şark-garb yoluna planda doğru bir istikâmet verilerek ana caddeler sırasına geçirilmiş ve ehemmiyetle mütenâsib (uygun) derecede tevsi' edilmiştir (genişletilmiştir). Bu yolun tanzîmi eski şehrin şark tarafındaki şebekesinde fazla ta'dilât vücûda getirmeksizin kabildir. Mevcûd olan yol istikâmeti, esasen ufak tefek mebânîsi olan şehir şark kısmında, birkaç yerde yarma icâb etdirecektir ki, bu yolun daha garba imtidâdi (uzatılması), yeni yapılmış olan istasyona giden caddeye varır ve iki mezarlığın tekâtû' mahallinde şimâl-cenûb caddesini kat' eyler (keser).

İki mezaristan civârında eski yolun güzergâhı bir kavis çevirdikten sonra istikâmetini şimal-i garbiye doğru teveccüh eylemekte ve Tiyatro meydanını kat' ederek Ankara suyu üstünden de geçerek ve şehir mıntukası hâricinde Tabakhâne deresinin kadim taş köprüsünü de geçdikden sonra bunun arkasından garb istikâmetini almakda ve ba'de't-tekrâr (tekrardan sonra) eski ordu yoluna mülâkî olmaktadır (kavuşmaktadır). Şehrin şarkında, şehre girerken şimendüfer hattının tekâtu'u, tahtani (alttan) demir yolu geçidi haline kalb olunmalı (dönüştürülmeli) ve bu geçid mahalli aynı zamanda buraya müntehî (burada son bulan) ikinci bir ana yol istikâmetine de müşterek bir geçid vazifesi görmelidir. Garbda Debbağhâne suyu üzerinden mürürün yeni hutût-ı muvâsalaya (kavuşma hatlarına) kâfi gelmesi için yeni bir köprü inşâsı lâzımsa da bu bâbda (konuda) edvâr-ı kadîmenin (eski devirlerin) bir şahid-i zî-vakârı (vekarlı, ağırbaşlı şahidi) olan eski köprünün tesirini ihlâl eylememeğe son derece dikkatli olunmak lâzımdır. Bunun için yolu daha şimâl-i şarkîye ve plan numara (I)'de kırmızı renkli mahalle nakl eylemek lâzımdır. Yeni köprü eski köprünün 60-70 metre şimâl-i şarkîsinde te'sis ve inşâ olunabilir. Bâlâda serd olunan esbâba binâen (yukarıda sayılan sebeplere göre) burada bir demir beton köprü veyâhûd daha iyisi bir taş köprü yapılması demir köprüden daha ziyâde şayân-ı tercihtir. Âsâr-ı atîka müessesâtının hak ve kıymetini ihlâl etmemek neslimizin cümle-i vezâifindedir.

Bir numaralı planda 2, 3 numaralı şimâl-cenûb ana yolu şehir mıntukasına girerken ve Ankara suyunu geçdikten sonra tatlı bir meyil kazanabilmek için köprünün arkasında garba doğru bir kıvrım vücûda getirmiştir. Şark-garb istikâmeti yoluyla tekâtu' (kesme) mahallinde bu yolun cenûb istikâmeti bir merkezî meydana vâsıl olmaktadır ki, (Tiyatro meydanı) mezkûr meydan sun'î ve inşâ'î güzelliklerle bezendirilmiş olduğundan burası caddenin uzunluğuna latîf (hoş-güzel) bir inkitâ' (kesişme) ve vakfe (duraklama yeri) teşkil eylemiş olacaktır. Mezkûr yol, 4 numaralı cadde ile tekâtu'unda istasyondan gelen caddenin bir kısmıyla birleşerek demir yoluna varınca tah-tânî bir geçide hatı geçüp şehrin müstakbeldeki cenûbi sayfiye (yazlık) mıntukasına vâsıl olur ve hattın öbür tarafında müte'addid yollara teşa'ub ederek (ayrılarak) cenûb sayfiyelerinin ve bu havâlîdeki köylerin şehre irtibâtını te'mîn eyley. Plan numara (1)'de I numaralı cadde istasyonla şehir merkezi arasında doğrudan doğruya irtibâtı te'sis eylemekte tevsî'an (genişçe) inşâ edilmiş olduğundan hâl-i hâzırdaki tirâsesi (kalkanları) maksada muvâfıktır (uygundur). Bu yol istikâmet ve şekli-hâ'zırıyla kalabilirse de i'mârat ve tezyinât-ı smâiye i'tibâriyle 1/2000 mikyasındaki (ölçeğindeki) planla 1/200

mikyasındaki maktu'-ı arzânide (enine kesitte) gösterilen te'sisât ve tevsî'âta mâlik olacaktır. Bu yol en birinci sınıf mürûr ve ubûr caddesi olarak sağlı sollu âmed ü şüde (gelme ve gitmeye) müsâ'id iki araba yolu hâlinde taksim edilmiştir. Çift hatlı bir tramvay, cadde ortasındaki yeşillik şeridi üzerinde, caddenin umûmi mürûr ve ubûr kesâfetinden hâricde tertûb edilmiş olup bu tramvayın tarafeyni (iki tarafı) ağaç sıralarıyla tezyîn edilmiştir. Bu tarz te'sisât istikbâlde tahassul edecek (gelecekte ortaya çıkacak) en büyük mürûr ve ubûr ihtiyâcına da vefâ eyleyecek bir tertübdür.

Plan numara (1)'deki I numaralı cadde kısmen de istasyonla Spor meydanı ve Sergi meydanlarının irtibat caddesini teşkil eyer ki, yolun bu kısımları ortası yeşillik şeridiyle müzeyyen bir tenezzüh (seyirlik) caddesi olacak ve bu yolun imtidâdı da Ankara suyu vadisine doğru gezinti caddesi olacağı gibi aynı zamanda 1 ve 3 numaralı yolların kesâfetini (yoğunluğunu) tahfife (hafifletmeye) yarayacak olan yeni bir cadde istikâmeti vücûda getirecektir. Bu son kısım, şehrin şimâl kısmı sekencesini (oturanlarını) istasyona sevk edecek ve şehrin şimâlini en kısa ve rahat yoldan istasyona rabt eylemek (bağlamak) sûretiyle şimdiki Meclis-i Millî binası civarında şehir merkezinin kesâfetini tahfife medâr olacaktır.

Plan numara (1)'deki II numaralı cadde, nazar-rübâ (göz alıcı, çeken) bir mebânî caddesi sıfatıyla rü'yet-i nazarî (nazari bir bakışla) kal'a burçlarına ve bunun önünde bir sûret-i musanna'ada (sanatlı bir şekilde) te'sis edilecek olan şehir parkına kadar sevk edecek ve bu cadde, III numaralı cadde ile irtibâtında Meclis-i Millî binâsını şâmil olarak esâs mürûr ve ubûr caddesi rolünü ifâ eleyecektir. II numaralı caddenin Meclis-i Millî binasıyla III numaralı cadde arasındaki istikâmeti ve tarz-ı te'sisi şarkda kal'a burçlarına doğru nazar-rübâ manzarası icâbı bu caddenin şarka doğru yukarı burçlara temdîdini icâb ettirmekte ve mukâbil istikâmetde aynı yolun garba doğru temdîdiyle bu cihette de hudûd-ı nazara (bakışların sınırına) bina'î bir merkez tevkif bulunmak (tutulmak) icab eylemektedir. Nâdir bir eser-i hüsn-i tesadüf olmak üzere bu şartlar tamamen burada mevcûddur ki, şehrin en kesif ve işlek olan bu caddesinde en güzel menâzırın (manzaraların) husûlüne şerâit-i tabi'iyeye-hâzıra (mevcut tabii şartlar) tamamen müsâ'id bulunmaktadır. Bu caddeye "Cumhuriyet Caddesi" veya "İstiklâl Caddesi" gibi yüksek bir isim bahşı muvâfıktır. Yolun mihver-i vasatîsinde (orta ekseninde) istihlâs-ı memleketin (memleketin kurtuluşunun) binâ-yı mevlüdü (doğduğu bina) olan Meclis-i Millî binası, yolun müntehâ-yı şarkiyesinde de (doğu tara-

finin sonunda) timsâl-i azamet ve haşmet olan kal'a burcları bulunur ki, yeni Meclis-i Millî binâsı, yeni hükûmet-i müstakilenin bir merkez-i kuvvetini temsil eylediği gibi mütenâzıran (karşılıklı duran) yolun müntehâ-yı garbîsindeki (batu tarafının sonundaki) millî eğlence binâsı da hür ve serbest bir millet halkının refahına dâll (delil) olan zevk ve huzûr-ı fikrîsini tevsîk eder (belgelendirir).

3, 5, 6 numaralı yollar ikinci derecedeki irtibât yolları olup bu istikâmetlerde nihâyet bulan şehir aksâmını, ana caddelere sevk ve isâl eylemek ve istikbâlde bir elektrikli tramvay hattının mürûruna müsâ'id olmak üzere düşünölmektedir. Binâlardan gayrı mevcûd olan umûm yollar, mesâkin ve binâ arsalarının taksîmât yolları olarak nazar-ı dikkate alınmıştır.

Bir numaralı plandaki yollar şebekesine umûmî bir nazar atf olunursa, mürûr ve ubûr ve muvâsala şebekesinin şebekesinin en basit faaliyet tarzı hakkında açık ve vâzih bir fikir hâsıl etmek kâbildir. Fi'l-hakîka (gerçekte) şehri kat' ederek (keserek) geçmek için büyük ve boydan boya şehrin bir ucundan diğere giden yollar mevcûddur. İstasyon civarı seri' muvâsala ile en müsâ'id şekilde şehre irtibât etdirilmiştir. Şehir dahilindeki ana mürûr ve ubûr yolları bizzat şehir dahilindeki aksâmın birbirine en güzel sûrette irtibât ve münâsebetini te'mîn eylediği gibi şehrin aksâm-ı muhtelif-i meskûnesinin (oturulan çeşitli kısımlarının), park, bahçe, mezarlık ve sâ'ire gibi (plan numara (3)'e müraca'at) şehir te'sisât-ı umûmîyesiyle irtibâtını vücûda getirmektedir.

Ber-vech-i bâlâ (yukarıda yapılan) îzâhâta zamîmen (ek olarak) (2) numaralı planda müstakbelen bir şehir elektrik tramvayının güzergâhları da kırmızı renkle gösterilmiştir. Bu tramvayın birinci kısm-ı tatbîkiyesi olmak üzere istasyondan hareketle şehrin merkezini kat' eden ve tekrâr istasyona dönen bir çevre hatı vücûda getirilmesi şâyân-ı tavsiyedir. İkinci kısım tatbîk olmak üzere bu hatla şehrin şarkına, kışlalara kadar ve şimâlde Zirâ'at Mekteb-i Âlisine kadar iki irtibat tramvay hattının vücûda getirilmesi muvâfık-ı maslahattır (uygundur).

Bundan sonraki tramvay hatı tevsî'âtü için noktalı hatlarla gösterilen çevre hatlarıyla bunların irtibat hatları düşünölmüştür ki, münferid (yalnız) şehir aksâmının tarz-ı inkişâf-ı tabiiyyesine (tabii gelişme tarzına) göre ileride yeni bir hattın inşâsı lüzum ve ihtiyâc-ı iktisâdisi kendisini gösterince hattın güzergâhı da kendiliğinden zâhir olur (ortaya çıkar).

Mahall-i meskûnenin inşâ'ât bloklarına taksîminde, ya'ni ikametgâh sokaklarının tirâsesinde en iktisâdî bir şekilde bu taksîmâtun başa çıkarılması ve kâfi derecede güneşlenme keyfiyeti nazar-ı dikkâte alınmıştır. Meskûn adacıkların eb'ad ve cesameti, eski şehir mahallinin yeni şekle ifrâğında (dönüştürülmesinde), mevcûd ve mü'esses olan sokak taksîmât-ı hâzîrasıyla ehemmiyetli derecede mü'essir olmuştur. Muharrir-i âcizin (yazarın) fikrine nazaran bu mebânî bloklarının ve sokak taksîmâtının gâyet cezrî (köklü) bir şekilde ve ulu orta yarılıp geçilmesine ve tatbikâtda sadece arzu ve hevesin hâkim olmasına imkân müsâ'id değildir. Bu sebeble münferid mahall-i meskûne adalarının blok cesâmetleri oralarda mü'esses ihtiyâca göre muhtelifdir. Servet ve refah-ı umûmîsi yüksek olan tabaka-i halkın sayfiyevârî olan mesâkin adacıkları sa'î ve amel erbâbı (iş güc sahibi) olan tabaka-i halkın mesâkin adacıklarından daha büyüktür. Şehrin cenûb-ı şarkisinde muharrir-i âcizin amele ve küçük â'ile mesâkini bloklarını ne şekilde düşündüğü gösterilmiştir. Her ev 150-200 metre murabba'lık (m2 lik) bir bahçeye mâlikdir. Bu tarz-ı inşâ dahilindeki te'sîsât, son yirmi senelik kavâ'id-i tecrübiyenin (tecrübe kurallarının) mahsûlüdür. 150-200 metre murabba'lık bir bahçe cesâmeti (büyüklüğü) bir â'ile efrâdının serbest hayat sa'atlerinde bahçe işleyle işügâline müsâ'id bulunmuştur.

Ankara'da mühimmât fabrikaları yakınında bir amele kolonosi tertîbi tasavvuru tamamen hatalı bir zihniyettir. Memalik-i Garbiye'de (Batı ülkelerinde) bu kâbil te'sîsâtın tatbikiyle hâsıl olan mehâzir-i âdide (sayılan mahzurları) hasebiyle muharrir-i âciz, mezkûr tasavvurdan kat'iyen sarf-ı nazar edilmesi (vaz geçilmesi) husûsunu tavsiyeye kendisini mecbûr görür.

Rapor Numara (6)

MINTIKA TAKSİMÂTI VE TARZ-I

İNŞÂ'ÂT

6) MINTIKA TAKSİMÂTI, İNŞÂ'ÂT TARZI

Bugünkü temayül-i umûmî, mesâkinin kesâfetini tahdîd ve tenkis (noksan) eylemek ve mesâkini sihhî bir şekilde vaz' ve te'sîs etmektedir. Bî-nâen aleyh Ankara'yı üç katlı evlerden fazla katlı olarak inşâ eylemek doğru değildir. Ba-husûs (özellikle) Ankara'ya birçok yeni sükkân (oturanlar - nüfus göçü) gelmekte olduğunda arsa fiyatlarının tanzîmi bugün henüz şehir belediyesinin elinde olmasından bi'-istifâde muharrir-i âciz ber-vech-i âtî I numaralı planda görülen teklif-i âtiyi der-meyân eyler (gelecek teklifi öne sürer).

Planda da'ireviyyü'-ş-şekl (daire şeklindeki) muhîtlar tersîminden sarf-ı nazar edilmiştir (sınırlar - hudutlar çizilmesinden vazgeçilmiştir). Çünkü Ankara'nın vaziyet-i hâzırası için bu tarz, bir şekil-perestliğe sevk eder. Menekşe rengiyle gösterilen şehir merkezi hâl-i hâzırda dahi bir merkez olarak inkişâf bulmuş olan ve istikbâlde de şehir merkezi kalacak olan mıntuka-i arziyeyi gösterir.

Bu merkezden çıkan ana caddelerin tarafeyninde yapılacak binâların şehir ma'mûriyeti nokta-i nazarından merkezde olduğu gibi zemin katıyla birinci ve ikinci katlardan ibâret olmak üzere üç katlı olması münâsibdir.

Bu kısm-ı merkezîye murtabıt (bağlı) ve mülâsık (bitişik) olan mıntuka, III numaralı planda kırmızı ile gösterilmiştir ki, buraları da başlı başına bir inşâ'ât mıntukası teşkil eyley ve buraların iki katlı inşâ'âta hasrı, maksada muvâfıktır. Ba'zı müteferrid (yalnız - eşsiz) nukâtta (noktalarda) ve meydânlarda değişiklik olarak üç katlı binâ inşâsına ve bunun gibi üç katlı inşâ'ât arasında meselâ İstasyon meydânı gibi yerlerde dört katlı bina inşâsına da müsâ'ade olunabilür. Şehrin bu kısımlardan gayri esmer renkle gösterilen menâtkı seyrek ve açık binâli bir i'mâr mıntukası teşkil eylemekte olup buralarda kısmen toplu olarak iki katlı bina tarz-ı inşâsı tatbik olunursa da sûret-i umûmiyede açık ve seyrek bir inşa sistemi ta'kibiyle münferid (yalnız) binâlar ve arsalar arasında sayfiyevâri (yazlık türü) mebânî tarz-ı inşâsına doğru temâyül gösteriliyor.

Şehrin şark taraflarında vücûda getirilmesi mutasavver (düşünülen) i'mâr mıntukası kısmen münferid binâ tarz-ı i'mârî ve kısmen de tek ve çift katlı sıra evleri inşâsıyla hâsıl olacak i'mârât şekli göstermekte ise de münferid mebânî grupları arasındaki bağçelerle birlikde topdan nazar-ı dikkate alınursa bu tarz-ı i'mâr dahi seyrek ve açık inşâ'ât tarzına tevafük eylemelidir.

Sarı renk altında gösterilen arâzî kısmı tamâmen açık kır evleri tarzındaki i'mâr mıntukası olarak düşünölmüşdür. Bu mıntukalar dâhilinde ba'zı mahâllerde güzel birer mebânî grupları teşkil için tek veya çift katlı toplu bir sıra evleri tarz-ı inşâ'âtu tatbikine müsâ'ade olunursa da bu grupların haricinde arsanın ancak yüzde otuzunun binâ kısmında isti'mâline müsâ'ade olunmalıdır. Ta'kib olunacak siyâset-i inşâ'iyedeki takayyüdâtın (kayıtların) hedef-i aslîsi her hâl u karda mesken kesâfetine meydân bırakmamak ve birçok insanların bir arada ve dar bir muhîtte toplu olarak iskân eylemelerini mümkün mertebeye tahdîd eylemekden ibaret olmalıdır. Belediyenin Mebânî

ve İnşâ'ât İdâresi, ikâmete mahsûs olan binâ hacimlerinin kavâ'id-i hıfzı's-sihhâte muvâfık (sağlık kurallarına uygun) tarzda olmasına ve kâfi ziyâ (ışık) ile kafi hava alan mesken binalarının vücuda getirilmesine da'imi dikkat sarf eylemelidir.

Müstakbel inşâ'ât için bir binâ nizamnâmesi ta'kîbi şarttır. Bu nizam-nâme hangi yerlerde, hangi tarz-ı inşâ'âtın müsâ'id olduğunu tesbît ve takrîr eylemeli (kararlaştırılmalı) ve ashâb-ı emlâkden (mülk sahiplerinden) birinin diğerine zarar vermemesini te'mîn etmelidir.

Binâ nizamnâmesinde, sanâyi'-i nefise (güzel sanatlar) zevkini tatyîb eden (okşayan) tanzîmât dâhi şerh edilmiş olmalı, fakat bunlar kat'î bir sistem olarak mecbûri't-tatbîk olmalıdır (zorunlu olarak uygulanmalıdır).

Rapor Numara (7)

SERBEST MEYDÂNLAR

7) SERBEST MEYDÂNLAR

Zamanımızda cereyân eden dünya hâdisât-ı siyâsiyesi, sıhhat-ı umûmiye ile bir millet kâbiliyet-i tedâfü'iyesinin (müdafaâ kabiliyetinin) o milletin istiklâlinde ne büyük mevki'i olduğunu her millete göstermiştir. Bu ahvâlden ders alarak her vatandaşa hayatında kuvâ-yı masrûfesini (sarfedilen kuvvetini) tekrâr toplayacak zemin ve zaman bahş eylemek lüzûmuna kâ'iliz (inanıyoruz) ve bunun için bir şehrin serbest ve yeşil meydanalarının kıymet-i tezyîniyesini (süsleme - ziynet kıymetini) değil, yeşillığın fevâ'id-i sıhhiyesini (sağlığa yararlarını) düşünmemiz lâzımdır.

1905'da Manhaym'da Alman Hıfzı's-sihha-i Umumîye Cem'iyetinin ictimâ'ında birçok kavâ'id-i sıhhiye (sağlık kuralları) arasında ber-vech-i âtû düsturu'l-amel (yapılması gereken prensipler) karârî olmuştur (kararlaştırılmıştır).

"Bedenî neş ü nemâ-yı tâm (bedensel olarak tam bir gelişme sağlanabilmesi) için gençliğin muntazam ve a'zamî derecede hareket-i uzviyesi hayâtî bir ihtiyâcdır."

Münâsib şekilde hareket-i uzviye ve ta'limler icrâsı bütün esnân-ı hayat (hayatın her yaşı) için nâ-kâbil-i telâfi (telafisi imkansız) bir ihtiyâc-ı mutlakadır. Halkın sıhhat-i umûmiyesi nokta-i nazarından bir şehir belediyesinin

şehrin nevâhi-i muhtelifesinde (çeşitli taraflarında) serbest meydânlar bırakması ve bu meydânlardan hareket ihtiyâcında olan gençliğin bilâ-mâni'a (engelsiz) istifâde eyleyebilmesi şart-ı aslîdir (esas şarttır).

Bu meydânların yanibaşında mekteb çocukları ile yetişmiş çocukların harekât-ı bedeniye ta'lîmleri ve oyunları için mümkün olduğu kadar esâs şehir menatık-ı asliyesine (asıl mıntukalarına) münkasım (bölünmüş) olmak üzere oldukça büyücek oyun ve spor meydânları tertûb olunmalıdır. Oyun meydânlarının büyük meydânların veya parkların ortasında veya ittisâlinde (bitişiginde) tertûb olunması maksada daha muvâfıktır. Mekteb avlularında tâ'lîm olunan harekât-ı bedeniye oyunlarının tatbîki için mekteb bahçeleri münâsib zamanlarda umûm çocuklara açılmalıdır.

Şurası da zikre şâyândır ki, oyun ve spor meydânları, üzerlerinde, tanzîm edilmiş oyunlar icrâsına tevâfuk eyleyecek (uygun düşecek) halde olmalıdır. Meselâ top tenis oyun için 60 metre tûl (uzunluk) ve 25 metre arz, futbol için 110 metre tûl ve 75 metre arza (genişliğe) ihtiyâc vardır.

Bir şehirde serbest meydânlar ihdâsı için tatbîk edilmesi icâb eden siyâset-i idâriye şerâ-iti Ankara şehrinde bâligan-mâ-belağ (fazlasıyla) mevcûddur. İstükbâli gören bir şehir idâre-i belediyesi bilâ-ifâ-te-i zaman (hiç vakit geçirmeden) menâfi'-i umûmiyeyi (genel menfaatleri) te'mîn eden bâlâda ma'rûz husûsaun (yukarıda arzedilen konuların) tahkîkini kendine vazife bilmeli ve bu tatbîkât için mevâni' (engeller) zuhûr etmezden evvel tatbîkâtına şurû' edilmiş (başlanmış) olmalıdır. Memâlik-i Garbiye'nin ekserisinde vâki' olan vaz'iyet-i müşkile Ankara'da henüz vâki' olmadığından serbest meydânlar ihdâsı mes'elesi Ankara için müsâ'id sûrette hall edilebilecek bir mes'ele teşkîl etmektedir.

Şehirde bu ihtiyâc, hâzırda çok büyük olduğu sebebledir ki, bu mes'elenin şimdiden nazar-ı dikkât ve ehemmiyete alınması lâzîme-i hâldendir. Türkiye'de mâzinin müsâmahatundan hâzırda zararları görülen ve fi yevminâ (günümüzde) telâfi-i mâ-fât (kaybedileni geri kazanmanın) imkânsızlığı karşısında bulunulan şâyân-ı ibret misâller mevcûddur. Bunun en bâhir bir misâlini Beyoğlu ve Galata'da görmek ve zarârın derecesini tedkîk ve tahmîn eylemek kolaydır.

Şehrin yeşillik meydânları yekdiğeriyle münâsebetdâr olmak icâb eylediği gibi her biri de münferiden şehrin aksâm-ı münferidesinin vaz'iyetiyle münâsebetdâr olmak lâzımdır.

Şehir mınukası dâhilinde müte'addid cesim (büyük) mezarlıklar bulunması yeşillik meydânların mümkün mertebe şehrin içeri kısımlarına kadar uzanacak şekilde vaz' ve te'sisini ve bi'n-nesbeh (nisbeten) basit ve kolay bir tarzda tahkik-pezir (bulunabilen) olmasını mücibdir.

III numaralı manzara-i umûmiye planında bu te'sir kolaylıkla görülebilir. Şehrin tevsî' ve inkişâf istikâmeti ekseriyetle yeni boş mıntukalara doğru müteveccih olduğundan (yöneldiğinden) müstakbeli derpîş eden (göz önünde bulunduran) bir şehir belediyesi buralarda da ağaçlı meydânlar ihdâsı ihtiyâcını suhûletle (kolaylıkla) tatbik edebilir.

Yeşil meydânların mutasavver mekteblere merbûten o civardaki mıntuka-i meskûne arasına nasıl yerleşirildiği ve esas mürûr ve ubûr caddelerinin velvelesinden nasıl uzak tutulduğu planda görülmektedir.

Tarafeynine ağaç dikilmiş gezinti yolları ve bu yollardaki yeşillik şeridi, yeşillik meydânlarının yekdiğerine aynı cinsden bir hatt-ı irtibâtını vücûda getirir. Ankara suyu vâdisi bi'l-hâssa şâyân-ı nazar-ı letâfetde (hoş görüntülü) te'sisâta elverişlidir. Bu vâdî şehrin kenârını çevreleyen latîf bir park mahalli olarak kendini göstermektedir. Vâdinin şarkında vâki' tepeler silsilesi, şehrin bu istikâmete doğru tevsî' ve inkişâfına hadd-i zâunda bir mâni'a-i tabî'ye vücûda getirdiği cihetle bu mıntukayı parka kalb etmekle (dönüştürmekle) şehrin inkişâfını ihlâl etmiş olmak mahzûru vârid değildir. Tabî'aun bahş ettiği kâbiliyetlerin hüsn-i isti'mâli (güzel kullanılması) sâyesinde Ankara suyu vâdisi en nazar-rübâ bir tabî'i park haline geçirilebilir. Planda gösterilen proje mücibince Ankara suyunun su sükûtundan (aşağı doğru inmesinden) istifâde olunarak göller teşkili için de bir taşırma bendi te'sis edilmektedir. Bu sûret-i tanzîme göre vücûd bulacak bir parkda şark letâfet-i tabî'yesinin (doğuya özgü doğal güzelliklerinin) bir lâzıme-i gayr-ı mufârıkı (vaz geçilz bir parçası) olan su manzarası da mevki'in letâfetini müzdâd eylemiş (arturmuş) olur.

Millî eğlence parkıyla birlikte asıl şehir bahçesi kal'a burcundan millî parka kadar uzanan caddenin bir vakfe-i manzarını (hoş manzaralı duraklama yeri) teşkil eden ve zevk-i mimârîyi okşayan latîf bir tenezzüh (seyir) mahalli vücûda getirmektedir. Şehir bahçesiyle sergi mahalli ve bunun yanındaki spor ve koşu mevki'inin arası resm-i geçid ve nümâyîş mahalli ve aynı zamanda millî yarış oyunları yeri olabilir. Şehrin şarkında spor fa'âliyeti için müşâbih (benzer) bir meydân düşünölmüş ise de bunun vüs'âti (genişliği) bi'n-nisbeh (nisbeten) küçükdür.

Rapor Numara (8 ilâ 14)

MEVÂDD-I MÜTEFERRİKA

(çeşitli maddeler)

PAZAR YERLERİ, MEZBAHA TE'SİSÂTI,
HASTAHÂNELER, MEZARLIKLAR, HAPİS-
HÂNE, SEBZE BAHÇELERİ VE ESTETİK

8) PAZAR YERLERİ

Satış dükkânlarıyla beraber şehirde iki ana cadde üzerinde iki umûmî pazar mahalli tasavvur edilmiştir. Bunların biri şehrin kısm-ı şimâlinde diğeri de kısm-ı şarkisindedir. Bu pazar meydânlarında senelik hayvan pazarı kurulması ahvâli de nazar-ı te'emmüle (göz önüne) alınmıştır. Üstü kapalı merkezi ve umûmî pazar mahalli binâsı tasavvurundan sarf-ı nazar olunmuştur. Çünkü şarkda havâyic-i ma'îşetin tarz-ı te'mîni ve tedârikine (geçimin sağlanma tarzına) göre böyle bir pazar mahalli ihdâsı (yapılması) Ankara için nazar-ı hesâba alınmaz.

9) MEZBAHA TE'SİSÂTI

Şimdiki mezbaha şehrin uzviyetine girmiş olduğundan bu yerde bir mezbaha te'sisi ilerüsi için kabil değildir. Mezbahanın hâl-i hâzırının bir kıymeti mahsûsa teşkil eylememesi ve bunun hiç muhafazaya değmeyen hâli mezbahanın projede gösterildiği gibi dar hattın Debbağhâne deresini geçtiği yere nakli kolaydır. Bu yeni mevki', hayvânâun şimendüfer ve araba ile nakliyâtına da daha müsâ'id şerâ'it-i mevzi'-i-yeyi hâ'izdir (uygun konumdur).

10) HASTAHÂNELER

Mevcûd olan hastahânenin mevki'-i hâzırı ve müstakbeldeki büyük yeşil parka kurbiyeti (yakınlığı) bu hastahâne mahallini pek müsâ'id göstermekde olduğundan mezkûr hastahâne tevsî' edilmiştir (genişletilmiştir). III numaralı plan ilerüde inşâsı lâzım gelecek cesim bir merkez hastahânesinin te'sisâtını göstermekdedir. Bu hastahâne yeni kavâ'id hıfzı's-sıhhate (sağlık kaide-lerine) göre müretteb (tertip edilmiş) olup şehrin cenub-ı şarkisindeki kışla-larla askeri hastahâneler civârında te'sis olunabilir.

11) MEZARLIKLAR

Mezarlıklar, şehir dâhilinden kaldırılarak şehir sâha-i inkişâfından (gelişme bölgesinden) hâricde bir veyâ birkaç mahalle nakli bir lüzûm-ı mübremdir (kaçınılmazdır). Bu ihtiyâc projede düşünölmüş ve III numaralı planda şema olarak bir proje gösterilmiştir. Ma'amâfih bir veya birkaç mezarlık ihdâs ve te'sisi keyfiyeti mahallinde tedkîkât ve müdâvele-i efkarı (fikir alışverişi) icâb etdirdiği cihetle mesâ'i-i hazîrâmızın hudûdundan hâricde bırakılmışdır.

12) HAPİSHÂNE

Bunun için de III numaralı planda münhasıran kroki hâlinde bir mahall irâ'e edilmiştir (gösterilmiştir) ki muharrir-i âciz Ankara'yı tedkîk ve ziyâreti esnâsında bu mahalli müsâ'id bulmuştur. Bi'l-hassa (özellikle) civârda sürülecek arâzî ve tarlaların mevcûdiyeti mahbûsîni müsmir bir sa'ye (mahpusları faydalı bir çalışmaya) sevk eylemek ve sa'y-i amel (çalışma) yolunda islâh-ı ma'nevîyâtlarına hizmet ederek bunları cem'iyet-i beşeriyeye i'ade edebilmek için mahall-i mezkûrun münâsebet-i mahsûsası görölmüşdür.

13) SEBZE BAHÇELERİ

III numaralı planda açık yeşil renkle gösterilen arâzî şehrin sebze ihtiyâcını te'mîne mahsus olan bahçeleri irâ'e eylemekdedir. Şehir sekencesini toprakla daha sıkı münâsebetle sokmak ve ahâlinin kır işi ihtiyâcını tatmîn ve halkın şehirdeki meslek hayâtı hâricinde zirâ'i fa'âliyetden de sâhib-i fikir olmasını te'mîn için sebze bahçeleri mıntukasında şehir sekencesine kiralık bahçeler de tertûb ve tanzîm olunabilür.

14) ESTETİK

Şehrin şekl-i umûmîsi dâhilindeki mebânî-i resmiyenin vaz'iyetleri, bu mebaninin grup hâlinde toplu bulundurulması ve bunların menâzır-ı latîfiyeyi (hoş manzaraları) hâ'iz olan meydânlarla tevhdî (birleştirilmesi), ana câddelerden uzakda kalarak câddelerin toz ve toprağınan, velvelesinden kurtarılmakla beraber bu caddelerle iyi münâsebetde bulundurulmaları ve bu binâların dâhilinde de geniş mesâ'i odaları tertûbi gibi husûsât nazar-ı dikkâte alınmıştır.

Müstakbel hükûmet mebânîsinin yukarıda burc üzerinde tertûb oluncak bir plato üzerinde te'sisi düşünölmekdedir. Şimdiki yangın yerinde en

mühatt (aşağıdaki) burc duvarı yeniden inşâ ve te'sis olunarak hükümet mebânisi zemînine istinâd duvarı olarak vücûda getirilmelidir. Her tarafa hâkim vaz'iyette olan bu yüksek mahalde inşâ olunacak mebânî-i resmiye şehre büyük bir azamet verecek ve yeni pâ-yi tahta (başkente) ma'nidâr bir tabî'at-ı mahsûsa bahş eyleyecektir. Şimdiki Sanayi' Mektebi civârında bir meydânlık teşkili istikbâlde burada te'sis olunacak dâru'l-fünûnun meydânlığını vücûda getirmelidir.

Tiyatro meydânı, iki büyük ana câddesinin ya'ni şimâl-cenûb ve şark-garb yollarının tekâtu' noktasında (kesişme noktasında) düşünölmüşdür. İstasyon önü meydânının teşkilinden bahs olunmuşdu. Meydân yerlerinin ve şehir aksâm-ı muhtelifesinin zevk-i selîm dâ'iresinde tezyîni projeyi daha ziyâde zenginleştirecektir.

Ma'rûz-ı izâhât-ı umûmîyeden fazlasını da merbût planın vermesini ümid ve temennî ederek ma'ruzâtımıza nihâyet verilmişdir efendim.

G. Karl Lorhar
Berlin - Şarlotenburg

آتقره شهرينك اعمار وانشاپلانه عائد

Anhane W. Kama W. Sa

ايضا ختامه در .

كشفيات وانشآت نورك آنونيم شركتى

استانبول : آييسوفيه بيه ياتان ياديسى نومرو ۳۴

« مانت » مطبعيسى

آقره شهرينك اعمار وانشاپلاننه عائد

ايضاخانمدر .

○ ○ كشيپات دانسانت نورك آنونيم شركتي ○ ○

○ ○ استانبول : آيلسوييه يره بانان جاديسي نوسرد ۳۴ ○ ○

۲۰ کانون اول ۳۳۹ کرخیل طاووقه برنجی مادستک «ب» قرستیمک ۳ ال ۸ نوسورلوه محرر اولان

آقره شهری اعمار و انشا پلانی

حکته توجیه ایدلس ایضاحنامه لردر .

محرری :

متخصص مسلا : غ. قارل لورمدر

۲۰ مایس - ۳۶۰ کلریخنده

متعهد

کشتیبات و انشآت نورک آنونیم شرکته سعیدی

هوریسور

طریقندن قدیم ایدلشدر.

Ali Cengizkan

داؤد نومرو (۱)

قسم تاريخى

۱) قسم تاریخی.

اقره نك منشأ تاریخك قید ایدمدیکی چوق اسکی زمانله راجدر . اساطیر یونانیعدن برته کوره اقره شهری فریقا قرالردن « میداس » طرفندن میلاد عیادن بدی عصر اول بنا ایدلشدو . شهرک اسکی اسی یونانیجه کی دیری مناسه اولان آنکیرا (Ankyra) در .

یونان قدیم ادبسی بوغرب نامی رجوق ماسالقره ایضاحه اوغراشمشلر سده بواسسک ، مذکور شهرک قدیم سکنسنگ بوکون ارتق بزه معلوم اولمیان لسانلردن نشأت ایتمکده اولدینی ویا لکنز گلهک یونان لسانده « آنکیرا - Ankyra » گلمسه مشابته تلفظیسی بولندیی جهت یونانیلر کده شهری یونان ایله توسیم ایلمش اولدقلرنده شهب یوقدر .

ترکیه « آنکوروی - Engürü » اسی ترک لسانک حروف صوتیه آهنگته کوره « آنفورا - Angora » گلمسندن نشأت ایتمشدر .

اسکندر کبر ، همستان و سوریه قارش پادینی آقینده غوردیونده (بوکونکی پنی - بکلک کوپری) مشهور غوردیوسک دوکومی چیوزدکنن سکره (میلاددن ۳۳۳ ته مقدم) اقرده موله ورشدی .

میلاددن اوج عصر اول اوروپدن عظیم قانقره آقینه کچمک ایسی صفرانی وحشترله خرابه زاره چوربان « کلتلر - galater » نام آخرله « گالیلر - gallier » زماننده غوردیون شهری بر مرکز سیاسی اولمشدی . کلتلر سوریا قرالری ایله پوزامنه قرالری طرفندن متعدد دفعهل مغلوب ایدلکنن سکره لک نهایت سفاربا نهریه قیزیل ارمق نهری آره سنده برلشمشلردی . ایته بوسیرده اقره شهری کلتلرک اذوقتی قیهلردن بری اولان تکتوزاقرک باغتی اولمشدی . کلتلر بوحوالیده بر صلح و سکون حیاتی کچیرنجیه قدر پوزامنه نقره و رومالیلرله رجوق محاربهلر پانجه مجبور اولدیلر .

میلاددن ایی بوز سنه اول کلتلرک حوضه اشغاللردنکی ماک بر مدت ایچون پوزامنه حکومتک تصرفه کچمشدی .

کلتلرک پهلری میلاددن بوز سنه اوله تصادف ایدن زمانلرده رومالیلرله تابع حاله کیرمش ایکن میلاددن یکرمی بش سنه اول اجرای حکم ایدن امپراطور « اوکوستوس augustus » زماننده اشبو غالایا المانی اقره شهری ده داخل اولق اوزره رومالیلرک برولایی حکمنه کچمک روما حکمدارلننک حوضه مالکته داخل اولمشدی . اقره شهرینک رومالیلر تابیتی زمانندن قالان لک قدیم و لک کوزل بر اثر انشاییسی ، اوکوستوس الهسیه روما الهسنگ معبد بناسیدر .

امپراطور اوکوستوس ، اولومندن قیصه بر زمان سکره روماخلق طرفندن الهه اعلان ایدلکیکی کی رومته شهری ده بر آله اولهوق قدیس ایدیلوردی . بوزمانلرده ظلم و استبدادک محکومی اولان خلق بی الهلر ایچون معبدلر انشا ایدمک رومیه اعلان صداقده بر لرله رقابت ایدرلدی .

اقرده کی اوکوستوس مبدی هر قدر بخریب ایدلش ایسه د بونا اوکوستا زمانک اگ کوزل وستنا بر شاه ازی اولوق تلقیه شایسته در . بو پایه تاریخ قدیم نقطه نظرندن اگ بیوک قیمت بخش ایدن شی، دیوارلرنده محکوک اولان « انکیبرانوم آبدسی - manumentum ancyranum » نامنده کی کتابه در .

اوکوستوس، اولومندن اول فعالیت سیاسی حقته برخطه قلمه آلتش بو خطره مک رومده کی مزارینک باشنه ایلدنی وصیت ایلدی .

بو بازی ایی معدن لوحه اوزرینه ترتیب اولندی . کهنتر بو اثرک اصلی کندی مبدلرینک دیوارلرینه حک ایتدیردکری کی بونی بالکنز لاتین لسانده دکل اوزمان اقرده دها ای اگلاشلقمده اولان یونان لسانده ترجمه ایتدیرمشلردی .

اوکوستوسک اضافه هاندک طوغری و واضح معلوماتی کوسون بو کتابه اوزمانه هاند معلوماتک کاهنسندن مکمل اولدنی ایچون بو کتابه یه حقل اولوق « کتابر قرالمیسی » نامی ویرلشددر .

مبدیه انشا ایدلش اولان اولردن براتنین ظهور ایدرک بو کتابه ضیاعه اوغرارسه مدینت حاضره بشریه روما مدینته هاندک مهم برائینی ثابت اولاجقدر . بویه بروکسک قیمتل اثرک حسن محافظه و سیاتی، بو اثره صاحب اولان تورکیا حکومت جمهوریه سنجه اهمینته نظر دقته آلتخه شایسته در .

آلمان آثار عتیقه علماسی بو کتابه مک جهان مدینته طایبندیرلمسی ایچون صورت مخصوصه ده علاقه دار اولشلر و صرف غیرت ایلشدر . ۱۵۵۴ سنه سنده زکیا حکومتی زنده آلمان سفیری اولان « بوسه ک »، بو سیتمانه مک ایطک قوییه سی اورپا کتیره مشدر . ۱۸۸۲ تاریخنده ایسه قارل هومان ، کتابه مک آلمچی ایله قوییه سی یاپدیرموق بو آلمچی لوحه لری مکاری صرتمده ایزمیده و بو اوردن، واپورله برلینه نقل ایلشدر . زمان آخرک اگ بیوک تاریخشناسی اولان « ته اودور موزمن »، قلاسیق برآرنده بو کتابه مک محتویاتی جهان طایبندیرمق ایچون اوزون اوزادی یه موضوع بحث ایلکده در .

خرسابق انکشاف بولدی زمان مذکور معبد بر کلیسا . بھویل ایدلدی . اقرده روما حرشک حسن حاله قالان ایکنجی برشاهدی ده اغلب احتمال بیدالیلاد دردنجی عصرده ایچرطور « ژولین » طرفندن انشا ایتدیریلن بلیقس منارسی تسب ایدیلن ستوندرک بو ستونه سوا اوکوستوسک ستونی دنیلمکده در . مذکور ستون دخی حسن محافظه ایلدک لایق بر آثار عتیقه آبدسی تشکیل ایلکده در .

اقرده مک تمدد کلیسارندن کوچک فقط صنایع عتیقه نقطه نظرندن سوکدرجه قیتمدار اولان بر کلیسایه ده « قه منس » کلیسایدر . اقرده مک سوک پائنتینی بو کلیسای میدانده بر اقلش ایسه د بناسی مائل انهدام اولدیندن سرعتنه تریمی لازمه در .

اقرده مک آبدات تاریخچه جیسه سنندن بری ده جسم ایچ قلمه سیدرک بوقلمه مک دیوارلرنده روما دورینک برجوق آتاری ده . ابر بنا ایدلشدر . بو کونجی شکلی قرون وسطاده تمبیر کورمش اولان سوک شکیلدر . بوقلمه ده، غرق اناطولینک پک جوق سیاسی محاربه لرینک خاطرانی مزوجدر . میلادک بدنجی عصرنده اقره شهری عجم قرالردن « خسروک - Chasraes » تخت حاکیمته کرمشده قیبه بر زمان سکره عجم حکومتیه برابر اقره عربلرک اله دوشدی . ۸۰۶ تاریخ میلادینسنده هارون الرشید اقرده یی ضبط ایلدی .

اولن ايكنچي عصر ميلاديه اهل سلب سفرى برمدت اقره بي تحت اشغائه آلدېسهده ۱۲۱۳ تاريخده سلجوق سلطانلردن «كيياوس» طرفدن يد ضيغه كييرلدى. سلجوقلارك چولار قرالى آرسلان قارشى بسلهبرى محبت مخصوصه نك شاهده اولق اوزره اقرهده سلجوق دورينك بش بيوك ارسلان هيلى حالا باقيدر. ۱۳۶۰ تاريخ ميلاديسنده اقره شهرى عثمانلارك اله كچمشدر. بوتاريخدن اعتباراً عثمانلارك اقره اوزرندهكى حاكيمي يالگنز بردهه اقتطاعه اوغرامش وبوده تاتار خانى تيمورلنكك ۱۴۰۲ ، تاريخ ميلاديسنده سلطان بايزيد اولى اقرهده مغلوب ايدرك تحت اسارته آلمسيه وقوعبولمشدر .

سلطان سلجان قاتونى زماننده انشا ايدش اولان حاجى بايرام ولى جامى اوكتوس مبدينك اتصالنده بنا ايدلمشدر . بوجامع بيوك تورك مصارى قوجه سنالك ومصار بلنى سلجانك ائريدر .

شهرك نبال غريبنده كانن دباغمان درهسى اوزرندهكى قديم طاش كرلى كوپرىده شانن ذكر آثار عتيقه دن اولوب حسن حالده محافظه سى لازمطن مبانيدن ممدوددر .

مدنيت عتيقه ادوارينه تاند اولان بالاده مذكور آبداتك شهرك مستقبل بلاننده آبرى آبرى نظر دقت واحيه آنسى ايجاب حالدن اولقله بكي بلانده بوميانينك برلى درجه اهميتله متناسب محله ده دوشورك قيمت اصليه لىنى محافظه ايله چك وضعيه كتيرلك ومستقبل نسلره نسل خنرك آثار اسلافه قارشى قيمتشتاسلى اثبات واره ايه ايدلك لازمدر .

حال حاضرده موجود اولوب محقق مانیدهکی احتیاجات طبیعی و حیاتیه سوق و الجاسیه وجود بولش اولان آنا بولرک وضیعتدن بوشهره کیرن و جیقان اساس شوسه لر و استقامتلی و اتمخا کورولمکده و بوبولرک اتصاق قطعی اولان آقره شهرینک بیوک کروان بولرینک قطعه قاططنده ر دوکوم قطعی اولدی بی قولایقه تثبیت اولمقدهدر . شهره موصلت و شهرک ایچندن مرور بولی اولهرق مساوی درجه اهمیتده اولان ایکی آنا استقامت موجوددرکه بو استقامت لر شرفدن غربه و شمالدن جنوبه طوغری یول شیکه عومیه سنک بر بل کیکلی وجوده کتیرمکدهدر .

پلان نومرو (۱) ده ۴، ۳، ۲ نومرولی شرق - غرب یولنه پلانده طوغری بر استقامت و بربهرک آنا جاده لر صرهنه کیرلش و اهمیتله متناسب درجه ده توسیع ایلمشدر . بو یولک تنظیمی اسی شهرک شرق طرفده کی شیکه سنده فضله تعدیلات وجوده کتیرمکسزین قابهدر . موجود اولان یول استقامتی اساساً اوفق قنک مابسی اولان شهر شرق سننده بر قاچ یرده پارمه ایجاب ایتدیرمه چکدرکه بو یولک دها غربه امتدادی بی پایش اولان استاسیونه کیدن جاده بی واریر و ایبی مزارلنک قاطع محلنده شمال - جنوب جاده سی قطع ایبر .

ایبی مزارستان جوارنده اسکی یولک کذرکاهی بر قوس چوردرکدن صکره استقامتی شمال غربی یه طوغری توجیه ایلمکده و تیارو میدانی قطع ایدرک آقره صوبی اوستندنده کهرک و شهر منطقه سی خارچنده طباقخانه دره سنک قدیم طاش کورپسی ده کیدکدن صکره یولک آرقه سنندن عرب استقامتی آلمقده و بیده تکرار اسکی اردو یولنه ملاقی اولمقدهدر . شهرک شرقنده ، شهره کیررکن شمندوفر خطنک قاطعی ، مختانی دمبر بولی کیدی حاله قلب اولنلی و بو کیدی عملی عینی زمانده بورایه منشی ایکنجی بر آنا یول استقامته ده مشترک بر کیدی و ظیفه سی کورمیلیدر . غربده دماغخانه صوبی اوزرندن مرورک بیی خطوط موصله یه قافی گلی ایچون بیی بر کوری انشاسی لازمه ده بو یابده امداد قدیمه ک بر شاهد ذی وقاری اولان اسکی کورپنک تأثیرینی اخلال ایلمکه صوک درجه دقت اولنقی لازمدر . یولک ایچون بولی دها شمال شرقی یه و پلان نومرو (۱) ده قیرمزی رنگلی کورسزینک محله نقل ایلمک لازمدر . یکی کورپی اسکی کورپنک ۶۰ : ۷۰ متره شمال شرقیسنده تأسیس و انشا اولنه یلور . بالاده سرد اولتان اسبابه بناه بوراده دمبر بهتون کورپی و پاخود دها ایسی طماش کورپی پالیسی دمبر کورپیدن دها زیاده شایان ترجیحدر . آثار عتیقه مؤساتنک حق و قیستی اخلال ایتمک نلسلرک جمله وظاقتنددر .

بر نومرولی پلانده ۳ و ۲ نومرولی شمال - جنوب آنا یولی شهر منطقه سنه کیررکن و آقره صوبی کچدکدن صکره طائل بر میل قراه یلمک ایچون کورپنک آرقه سننده غربه طوغری رفیوریم وجوده کتیرمشدر . شرق - غرب استقامتی یولنه قاطع محلنده بو یولک جنوب استقامتی بر مرکزی میدانه واصل اولمقدهدرکه (تیارو میدانی) مذکور میدان منشی و انشائی کورنکلرله بزدیرلش اولدیقتن بوراسی جاده ک اوزونلتنه لطیف راضطاع و وقفه تشکیل ایلمش اوله چقدر . مذکور یول ۴ نومرولی جاده ایله قاططنده استاسیوندن کن جاده ک بر قسبله بر لشهرک دمبر یولنه وارنجه مختانی بر کیدله خطی کچوب شهرک مستقبله کی جنوبی سفیه منطقه سنه واصل اولور و خطنک اورپر طرفده تمدد بولره تشب ایدرک جنوب سفیه لرینک و بوحوالده کی

کویلک شهره ارتباطی تأمین ایلی . پلان نومرو (۱) ده ۱ نومرولی جاده استاسیونه شهر مرکزی آره‌سنده طوغریدن طوغری به ارتباطی تأسیس ایلکده اولوب تویماً انشا ایلمش اولدیفندن حال حاضرده کی تراسه می مقصده موافقدر . بو یول استقامت و شکل حاضرده قالیلورسه ده اعمارات و تزینات صنایعه اعتبارله بیلمه مقیاسده کی پلانله بیلمه مقیاسده کی مقطع عرضانیده کومتریلن تأسیسات و تویحاته ملک اوله جقدر . بو یول اک برنجی صنف مرور و عبور جاده می اولهرق ساغلی سوللی آمدوشده مساعد ایکی عربه بولی حائده تقسیم ایلمشدر . چفت خطلی برتراموی، جاده اورته‌سنده کی پیشک شریدی اوزرنده، جاده‌ک عمومی مرور و عبور کثافتندن خارجه تزیین ایلمش اولوب برترامویک طرفینی اتاج صیرلرله ده تزیین ایلمشدر . بو طرز تأسیسات استقباده محصل ایده‌جک اک یوک مرور و عبور احتیاجنده وفا ایله‌جک برترییدر .

پلان نومرو (۱) ده کی ۱ نومرولی جاده قسماً ده استاسیونه سپو میدانی و سرکی میدانیلرک ارتباط جاده‌سی تشکیل ایرک یولک بو قسملری اورته می پیشک شریدیله مزین برتره جاده می اوله‌جق و بو یولک امتدادی ده آقره‌سوز و ادیسنه طوغری کزینتی جاده می اوله‌جی کی عینی زمانه ۱ و ۳ نومرولی یولرک کثافتی تخفیفه یارایه‌جق اولان یکی بر جاده استقامتی وجوده کتیره‌جکدر . بوسوک قسم شهرک شمال‌قسی سکنه‌سی استاسیونه سوق ایده‌جک و شهرک شمالی اک قیصه و راحت یولدن استاسیونه ربط ایلمک سورنیله شمیدی مجلس ملی بناسی جورانده شهر مرکزینک کثافتی تخفیفه مدار اوله‌جقدر .

پلان نومرو (۱) ده کی II نومرولی جاده ، نظریاً بر مبانی جاده می سفینه رؤیت نظری قلمه ورجلرینه و یولک اوکنده بر صورت مضاعفه تأسیس ایله‌جک اولان شهر یارقه قدسوق ایده‌جک و بو جاده III نومرولی جاده ایله ارتباطنده مجلس ملی بناسی شامل اوله‌رق اساس مرور و عبور جاده می رولنی ایفا ایله‌جکدر . II نومرولی جاده‌ک مجلس ملی بناسیله III نومرولی جاده‌آره‌سنده کی استقامتی و طرز تأسیس شرفه قلمه ورجلرینه طوغری نظریاً منظره می ایجابی اوله‌رق بو جاده‌ک شرقه طوغری یوقاری برجله تمدیدینی ایجاب ایندیرمکده و مقابل استقامته عینی یولک غربه طوغری تمدیدیه بوجه‌ده حدود نظره بنائی بر مرکز توقیف یولنی ایجاب ایلمکده در . نادر بر اثر حسن تصادف اولق اوزره بو شرطلر تماماً بوراده موجوددر که شهرک اک کثیف و ایلمشک اولان بو جاده‌سنده اک کوزل مناظرک حصوله شرائط طبیعی حاضره تماماً مساعد بولمقده در . بو جاده‌ده جمهوریت جاده می « ویا « استقلال جاده می » کی یوک براسم بخشی موافقدر . یولک محور و سطینده استخلاص مملکتک بنای مولدی اولان مجلس ملی بناسی، یولک منهای شرفینده ده شمال عظمت و وحشت اولان قلمه بورجاری بولنورده یکی مجلس ملی بناسی یکی حکومت مستقله‌ک بر مرکز قوتی تمثیل ایله‌دی کی مناظرراً یولک منهای غریبنده کی ملی اکلنجه بناسی‌ده حر و سربست بر ملت حلقنک رفاهنه دال اولان ذوق و حضور فکریسی توثیق ایدر .

۵۰۳ و ۶ نومرولی یولر ایکنجی درجه‌ده کی ارتباط یولری اولوب بو استقامت‌لرده نهایت بولان شهر اقسامی آنا جاده‌لر سوق و ایصال ایلمک و استقباده بر الکتریقل تراموی خطک مرورینه مساعد اولق اوزره دو شولتشدر . بونلردن غیری موجود اولان عموم یولر مساک و بنا عرصه‌لرک تقسیمات یولری اوله‌رق نظر دقه آلمشدر .

بر نومرولی پلانده کی بولر شیکسنه عمومی بر نظر عطف اولنورسه مرور و عبور و مواصله شیکسنک اک بسیط فعالیت طرزی حفته آجیق و واضح بر فکر حاصل ایتمک قابلدن . فی الحقیقه شهری قطع ایدرک کیمک ایچون بیوک و بویدن بویه شهرک بر اوچندن دیکرینه کیدن بولر موجوددر . استاسیون جواری سریع مواصله ایله اک مساعد شکلده شهره ارتباط ایندرلشدر . شهر داخلنده کی انا مرور و عبور بولری بلدات شهر داخلنده کی اقسامک بر برینه اک کوزل صورتده ارتباط و مناسبتی تأمین ایله بی کی شهرک اقسام مختلفه مسکونه سنک پارک ، بنجه ، مزارلق و ساژره کی (پلان نومرو (۳) . مراجعت) شهر تأسیسات عمومی سیله ارتباطی وجوده کتیرمکدهدر .

بروجه بالا ایضاحه ضمیمه (۲) نومرولی پلانده مستقیلاً بر شهر الکتریک ترامواينک گذرگاهلری ده فرمزی رنگه کوسترلشدر . بر ترامواينک برنجی قسم تطبیقی اولوق اوزره استاسیوندن حرکتله شهرک مرکزینی قطع ایدن و تکرار استاسیونه دون رجوره خطی وجوده کتیرلی شان توسعهدر . ایکنی قسم تطبیق اولوق اوزره بو خطله شهرک شرقه قشله ره قدر و شاهده زراعت مکتب عالیته قدر ایی ارتباط ترامواي خطک وجوده کتیرلی موافق مصلحتدر .

بودن مسکونه کی ترامواي خطی توسیاتی ایچون قطعی خطله کوسترینلن جوهره خطله بونرک ارتباط خطلری دوشونلشدر که منفرد شهر اقسامک طرز انکشاف طبیعت کوره ایلورده بی بر خطک انشاسی لوزم و احتیاج اقتصادی کنندنی کوسترنجه خطک گذرگاهله کننیلکندن ظاهر اولور .

محال مسکونه نیک انشا آت بولقرینه تمسینده یعنی اقامتگاه سوققرینک ترأسنده اک اقتصادی بر شکلده بو قسبانک باش چیقارلی کافی درجهده کونشلمنه کیفیت نظر دقه آلتشدر . مسکون اطه جقرک ایلادوجسانی اسکی شهر محلیک بی شکله افراننده ، موجود و مؤسس اولان سوقاق قسبانک حاضر سیله اهمیتله درجهده متأثر اولشدر . محرر حاجرک فکرینه نظراً بومانی بولقرینک و سوقاق قسبانک نایت جذری بر شکلده و اولو اورته یاریلوب کیلمسه و تطبیقانه سادهجه ارزو وهوسک حاکم اولمنه امکان مساعد دکدر . بوسيله منفرد محال مسکونه اطه لریک بلوق جسامتری اورالرده مؤسس احتیاجه کوره مختلقدن . ثروت و رفاه عمومی یوسک اولان طبقه خلقک سیفه واری اولان مسکن اطه جقری سی و عمل اربابی اولان طبقه خلقک مسکن اطه . جقرندن دها بیوکدر . شهرک جنوب شرقینده محرر حاجرک عمله و کوچک طاله مسکنی بولقرینی نه شکلده دوشوندیکی کوسترلشدر . هرأه ، ۱۵۰ : ۲۰۰ متره مربعله بر بنجه یه مالکدر . بو طرز انشا داخلنده کی تأسیسات صوک یکریمی سنک قواعد تجرینه نیک محمولیدر . ۱۵۰ : ۲۰۰ متره مربعله بر بنجه جسامتی بر طاله افرادینک سرایت حیات ساتلرنده بنجه ایشلریله اشتغالله مساعد بولنشدر .

اقرمهده مهمات قاریقلماری یقینده بر عماله قولونیسو تریبی تصویری تماماً خطالی بر ذهنیتدر . مالک غریبهده بو قبیل تأسیساتک تطبیقنه حاصل اولان محاذیر عدیده حسیله محرر حاجر ، مذکور تصورندن قطعاً صرف نظر ایلملی خصوصی توصیه کنندنی عبور کورور .

داپود نومرو (٦)

منطقه تقسیماتی و طرز انشآت

منطقه قسبانی، انشآت طرزی

بوکونسی تمایل عمومی، مسکن کثافتی محدود و تقسیم ابلک و مسکنی محلی رشکده و وضع و تأسیس انجامکدر. بناً علیه آقره بی اوج قاتل اولردن فضله قاتل اولهرق انشا ابلک طوغری نکدر. بخصوص آقره به بر چوق یکی مسکن کلکده اولدیندن عرصه فیاتلرینک تنظیمی بوکون هنوز شهر بلدیة سنک النده اولسندن بالاستفاده محرر طاجز بروجه آتی 1 نومرولی پلانده کوریلن تکلیف آتی بی درمیان ایلر :

پلانده دائره وی الشکل محیطلر ترسیمندن صرف نظر ایدلشدر. چونکه آقره نك وضیعت حاضره سی ایچون بو طرز رشکلرینک سوق ایدر. منکته رنگه کوسترین شهر مرکزی حال حاضرده دخی بر مرکز اولهرق انکشاف بولش اولان واستقبالده شهر مرکزی قلابج اولان منطقه ارضیه بی کوستر . بو مرکزدن چیقان آنا جاده لک طرفینده پایله جق بنارک شهر مسوری قحطه نظرندن مرکزده اولدی بی کی زمین قایله بریحی وایکینجی قاتلردن عبارت اولق اوزره اوج قاتل اولسی مناسبدر .

بو قسم مرکزی به مرتبط و ملاصق اولان منطقه III نومرولی پلانده قرمز ی ابله کوسترلشدر. بورالی ده باشلی باشنه برانشآت منطقه سی تشکیل ایلر و بورالک ایی قاتل انشآت حصری مقصده موافقدر . بعض منفرد قاطده و میدانده دیکشکل اولهرق اوج قاتل بنا انشاسنه و بونک کی اوج قاتل انشآت آره سننده مثلا استاسیون میدانی کی برلده درت قاتل بنا انشاسنده مساعد اوله بیلور. شهرک بو قملردن غیر ی اسمر رنگه کوسترین مناطق سیرک و آجیق بنالی بر اعمار منطقه سی تشکیل ابلکده اولوب بورالده قسماً طویل اولهرق ایکی قاتل بنا طرز انشاسی تطبیق اولنورسده صورت عمومیه ده آجیق و سیرک برانشاسیستی تعقیبه منفرد بنالر و عرصه لر آره سننده سیفه واری مبانی طرز انشاسنه طوغری تمایل کوستریلور .

شهرک شرق طرفلرینده وجوده کتیرلی تصور اعمار منطقه سی قسماً منفرد بنا طرز اعماری و قسماً ده تک و جفت قاتل صره اولری انشاسیله حاصل اوله جق اعمارات شکلی کوستر مکده ایسه ده منفرد مبانی غروپلری آره سننده کی بفعاله برلکده طویدن نظر دقه آلنورسه بو طرز اعمار دخی سیرک و آجیق انشآت طرزیه توافق ایلیدر .

ساری رنگ آلتنده کوسترین اراضی قسماً تماماً آجیق قیر اولری طرزینده کی اعمار منطقه سی اولهرق دوشولشدر . بو منطقه لر داخلنده بعض محله ده کوزل بر مبانی غروپلری تشکیل ایچون تک و یا جفت قاتل طویل صره اولری طرز انشآت تطبیقته مساعد اولنورسده بو غروپلرک خارچنده عرصه نك آجیق یوزده اوتوزینک بنا قسمنده استعمالنه مساعد اولدیدر . تعقیب اوله جق سیاست انشاسییه کی قیداتک هدف اصلیمی هر حال کارده مسکن کثافتنه میدان برافامق و برچوق انسانلرک برآرده و دار بر محیطده طویل اولهرق اسکن ایلیری ممکن مرتبه تحدید ابلکدن عبارت اولدیدر. بلدیة تک مبانی و انشآت ادارسی، اقامت مخصوص اولان

— ۳۹ —

بنا هجرلرنك قواعد حفظالصحة موافق طرزده اولسه وكافي ضيا ايله كافي هوا آلان مسكن بنالرنك وجوده
كترلنسه دائمى دقت صرف ايلدير .

مستقبل انشا آت ايجون برنا نظامنامهسى تقىي شرطدر . بونظامنامه هانى پرلده هانى طرز انشا آتكم
مساعد اولدقنى ثلثت و تقرير ائلى واصحاب املاكدن برينك ديكرينه ضرر ورمامسى تأمين ايجلدير .
بنا نظامنامهسنده متابع فقيه ذوقى تطيب ايدن تنظيات دى شرح ايدكش اوللى، فقط بوتلر قلعى برسبتم
اولارق مجبورى التطبيق اولماليدر .

داپود نومرو (۷)

سربست میدانلر

سربست ميدانلر

زمانيزده جريان ايدن دنيا حادثات سياسي صحت عوميه ايله رملت قابليت تدافيه سنك اوملتك استقلالنده نبيوك موقعي اولديني هرملته كوترمشدر . بو احوالدين درس آلهرق هر وطنداشه حياتنده قواي مصروفه سي تكرار طوليه جق زمين وزمان بخش ايلك لزومه قائلز بونك ايجون برشرك سربست وبشيل ميدانلرينك قيمت تزيينه سي دهر بشلكك فوآند صه سي دوشونه من لازمدر .

۱۹۰۵ ده ماهايمده المان حفظالصحة عوميه جمعيتك اجنابنده بر جوق قواعد صه آره سنده بوجه آني دستورالعمل قرار كير اولمشدر :

• بدني نشوونماي تام ايجون كنجلكك متظلم واعظمي درجه ده حركت عضويه سي حياتي براحتياجيدر .
• مناسب شكلده حركات عضويه وتبليمل اجراسي بتون انسان حيات ايجون ناقابل تلافق براحتياج مطلقدر .
• خلقك صحت عوميه سي قفقه نظر ايدن برشهر بلديه سنك شهرك نواحي مختلفه سنده سربست ميدانلر بر اقبى وبو ميدانلردن حركت احتياجده اولان كنجلكك بلالامنه استفاده ايله بيلمى شرط اصليدر .

بو ميدانلر كاني باشنده مكتب جو جقلى ايله قشمش جو جقرك حركات بدني تبليملرى واويونلرى ايجون ممكن اولديني قدر اساس شهر مناطق اصليه سنه منقسم اولوق اوزره اولدقجه بيوجك اوپون وسپور ميدانلرى ترتيب اولتيليدر . اوپون ميدانلرينك بيولا ميدانلر ك ويا پاركلر ك اورته سنده ويا اصالنده ترتيب اولنمى مقصده ده ماواقدر . مكتب آلولونده تعام اولتان حركات بدني اوپونلرينك تطبيقى ايجون مكتب بشفعلرى مناسب زمانلرده عموم جو جققره آچمليدير .

شوراسي ده ذكره شل ايدن كه اوپون وسپور ميدانلرى ، اوزرلنده تنظيم ايدلش اوپونلر اجراسنه توافق ايله جك حلقه اولمليدير . مثلا طوب تئيس اوپونى ايجون ۶۰ متره طول و ۲۵ متره عرض ، فودبول ايجون ۱۱۰ متره طول و ۷۵ متره عرض احتياج واردر .

برشهرده سربست ميدانلر احداثى ايجون تطبيق ايدلسي ايجاب ايدن سياست اداريه شرائطى آقره شهرنده بلنا مابلق موجوددر . استقبالي كورن برشهر اداره بلديه سي بلا افاقت زمان منافع عوميه يي تايمين ايدن بالاده ممرض خصوصاتك محققى كنديه وظيفه بيلمى وبو تطبيقات ايجون موانع ظهور ايجون اول تطبيقته شروع ايدلش اولمليدير . محلاك غريبه نك اكر بيسند موافق اولان وضعت مشكله آقره ده هنوز واقع اولمديندن سربست ميدانلر احداثى مشه سي آقره ايجون مساعد صورتده حل ايديله بيله جك برسمله تشكيل ايتكمدهدر .

شهرده بو احتياج حاضر آ جوق بيوك اولديني سبيله دركه بو مسئله نك شمديدن نظر دقت واهيت آلتنمى لازمه حلقه ندر . توركياده ماشينك سامعاندن حاضرده ضررلرى كوريلن وني بو منا تلافق مافات امكانسزلى قارشوسنده بولويان شايان عبرت مشالر موجوددر . بونك ابله برمثالى بك اوغل - وغلظه ده كورمك وضرر ك درجه سي تدقيق و تخمين ايلك قولايدير .

شهرك يشلكك ميدانلرى يكديكريه مناسبندار اولوق ايجاب ايدليني كهي هر يده منفرد آ شهرك اقسام منفرد سنك وضعتيه مناسبندار اولوق لازمدر .

شهر منطقه‌سی داخلنده متعدد جیم مزارقلر بولمسی بشلک میدانلرک ممکن مرتبه شهرک ایجری قسملرینه قدر اوزانه‌جق شلده وضع و تأسیسی و بالنسبه بیسط و قولای بر طرزده تحقیق‌دیر اولسنی موجبدر .

III نومرولی منظره عمومی پلانده بو تأثیر قولایقله کوریه‌یلور . شهرک توسع و انکشاف استقامتی اکثرته یی و بوش منطقه‌له طوغری متوجه اولدیبنندن مستقیل درپیش ایدن بر شهر بلدیسی بوراردهده اغچلی میدانلر احدائی احتیاجنی سهولته تطبیق ایده‌یلور .

بشیل میدانلرک منصور مکتبلره مربوطاً او جوارده‌کی منطقه مسکونه آرمسه فصل لرشدیرلدیکی واساس مرور و عبور جاده‌لرینک ولوله‌سندن فصل اوزاق طوتلدینی پلانده کورلمدهدر .

طرفینه آناج دیکلمش کریمی بولری و بو بولرده‌کی بشلک شریدی بشلک میدانلرینک یکدیگرینه عینی جسدن رخط ارتباطنی وجوده کتیرر . اقره سوی وادیسی بالخاصه شاهان نظر لطافتده بر تأسیساته الوریشلیدر . بو وادی شهرک کنارنی چوره‌لیان لطیف برپارق محلی اولارق کندینی کوسترمکدهدر . وادینک شرقنده واقع تیار سلسله‌سی‌شهرک بواسقانه طوغری توسع و انکشافنه حد ذاتنده برمانعه طیبیه وجوده کتیردینی جهتیه بومنطقه‌نی پارق قلب ایتمکله شهرک انکشافنی اخلاص اجتن اولوق محذوری وارد فکلدیر . طبیعت بخش ابتدیی قابیلترک حسن استمالی سایه‌سنده اقره سوی وادیسی اک نظرربا بر طبیعی پارق حاکم کیریه‌یلور . پلانده کوسترین پروژه موججه اقره سویینک صوسفوطندن استفاده اوله‌رق کولر تشکیل ایچونده بر طاشبرمه بندی تأسیس ایدلمکدهدر . بوسورت تنظیمه کوره‌وجود بوله‌جق برپارقه شرق لطافت طبیعی‌نک لازمه غیر مفارق اولان صو منظره‌سی‌ده موقعک لطافتنی مزدااد ایش اولور .

ملی اکنجه پارقیه برلکده اصل شهر بفسجی قلعه رجسندن مل پارق قدر اوزانان جاده‌نک بر وقفه منظرینی تشکیل ایدن و ذوق معماری‌نی اوتشایان لطیف بر تنزه محلی وجوده کتیرمکدهدر . شهر بفسجیه سرکی محلی و بونک پانده‌کی سپور و فوشو موقمنک اره‌سی رسم کجید و تماش محلی و عین زمانده مل پاریش اویونلری بری اوله‌یلور . شهرک شرقنده سپور فعالیتی ایچون مشاه بر میدان دوشولش ایسه‌ده بونک وسعی بالنسبه کوچکدر .

دېور نومرو (۸ الى ۱۴)

مواد متفرقه

بازار پرلى ، مذبخه تاسيسانى ، خسته خانهار ، مزاراقلر ، خبسخانه ،
سېره بنچېلرې وئەستە تېك

۸) بازار برلی

سائیش دکاترلیله برابر شهرده ایکی آنا جاده اوزرنده ایبی عمومی بازار عملی تصور ایدلشدیر . بوتلرک برلی شهرک قسم شایلسنده دیکری ده قسم شرفینسندهدر . بو بازار میداندنرنده سنهک حیوان بازاری قورولسی احوالی ده نظر تأمله آلتمشدر . اوستی قابلی مرکزی وعمومی بازار عملی بناسی تصورندن صرفنظر اولمشدر . چونکه شرفده حوایج میشتک طرز تأمین وتدارکنه کوره بویله بر بازار عملی احداثی اقره ایچون نظر حسابیه آله من .

۹) مذبحه تاسیساتی

شمدیی مذبحه شهرک عضویتنه کیرمش اولدیندن بوردده بر مذبحه تاسیسی ایبروسی ایچون قابل دکدر . مذبحه تک حال حاضر تک رقیمت مخصوصه تشکیل ایلماسی وبوتک هیچ محافظه به دکیان حالی مذبحه تک پروژه ده کورتملهدی کی دار خطک دیاغخانه دره سی کجیدی کی ره نقل فولایدیر . بویکی موقع حیواناتک شندوفر واره ایله قلیتانه دهها مساعد شرائط موضعی حازدر .

۱۰) خسته خانه ل

موجود اولان خسته خانه تک موقع حاضری ومستقبله کی بیوک بشیل بارقه قریبی بوخسته خانه عملی تک مساعد کورتمکده اولدیندن مذکور خسته خانه توسیع ایدلشدیر . III نومرولی پلان ایبروده انشاسی لازملاجهک جیم بر مرکز خسته خانه تک تاسیساتی کورتمکده در . بوخسته خانه یکی قواعد حفظ صحته کوره مرتب اولوب شهرک جنوب شرفینسندکی قشله لاله عسکری خسته خانه ل جوارنده تاسیس اولنه بیلور .

۱۱) مزارقلر

مزارقلرک شهر داخلندن قالدیرلرک شهر ساحه انکشافندن خارجه ده بر ویا بر قاج محله نقل برزوم برمدر . بو احتیاج پروژه ده دوشولاش و III نومرولی پلانده شما اولرک بر پروژه کورتملشدیر . مع مافیه بر ویا بر قاج مزارلق احداث وتاسیسی کیفیتی محلده تدقیقات ومداوله افکاری ایجاب ایندیردیکی جهته مساعی حاضره مزارک حدودندن خارجه بر اقلمشدر .

۱۲) خبسخانه :

بوتک ایچونده III نومرولی پلانده منحصرأ فروکی حالده بر عمل اراهه ایدلشدرکه محرراجز اقره تی تدقیق وزیراتی انشاندده بو عملی مساعد بولشدر . بلخاصه جوارده سوریلجهک اراضی وتزلارک موجودتی مجبوسنی شمر برسیه سوق ایلک وسی عمل بولنده اصلاح منویاتلرینه خدمت ایدرک بوتلری جمعیت برسیه به اعاده ایدمیلک ایچون عمل مذکورک مناسبت مخصوصه سی کورولمشدر .

۱۳) سبزه پنجه‌لری :

III نومرولی پلانده آچیق ییشیل رنگه کوسترین اراضی شهرک سبزه احتیاجی تأمین مخصوص اولان پنجه‌لری اراه ایلمکدهدر . شهر سکنه‌سی طوراقله ده‌ها سبزه مناسبتیه سوقق واهالینک قیرایشی احتیاجی تعدین وخلق شهردهکی مسک حیاتی خارچنده زراعی فعالیتنده صاحب فکر اولسنی تأمین ایچون سبزه پنجه‌لری منطقه‌سنده شهر سکنه‌سی کیرالقی بفعله‌ده ترتیب وتنظیم اوله‌بیلور .

۱۴) هسته‌تیک .

شهرک شکل عمومی داخلندهکی مبانی رسمیه‌نک وضیمتلی، بومیانینک غروب حالنده طوبلی بولدرلیسی بونلرک مناظر لطیفه‌نی حازاولان میدانلره توجیدی، آناجاده‌لردن اوزاقده قاهره جلدلرک طوز وطوراغندن اوله‌سندن قورتارلقه برابر بوجاده‌لره ای مناسبتیه بولدریللری وبونلرک داخلندهده کنیش مساعی اوله‌لری ترتیبی کبی خصوصات نظرده‌آلمشدر .

مستقبل حکومت مبانینک بوقاریده برج اوزرنده ترتیب اوله‌جق برپلاتو اوزرنده تأسیسی دوشولمشدر . شمدهکی یانین یرنده اک منحصط برج دیواری یکیدن انشا وتأسیس اوله‌رق حکومت مبانسی زمیننه استناد دیواری اوله‌رق وجوده کتیرلیدر . هرطرفه حاکم وضیمتده اولان بویوکک محله انشا اوله‌جق مبانی رسمیه شهره بیوک بر عظمت وبره‌جک ویکی پایتخته منیدار بر طبیعت مخصوصه بخش ایلمه‌جکدر . شمدهکی صنایع مکنتی جوارنده بر میدانلق تشکیلی استقباله بوراده تأسیس اوله‌جق دارالفنونک میدانلقی وجوده کتیرلیدر . تیاتر ومیدانی، ایکی بیوک آناجاده‌سنک یعنی شمال جنوب وشرق غرب بوقارینک قاطع نقطه‌سنده دوشولمشدر . استاسیون اوکی میداننک تشکیلندن بحث اولمشدی . میدان یرلرینک وشهرک‌اقسام مختلفه‌سنک ذوق سلیم داره‌سنده ترتیبی پروژه‌نی ده‌ها زیاده زینکینشدیره‌جکدر .

مروض ایضاحات عمومیه‌دن فضله‌سنده مربوط پلانک ویرمنی امید وتمنی ایدرک معروضاتمه نهایت ویرلشدیر اقدام .

خ. قارل لورنر

برلین - شادولتویوغ

PLAN ZUM AUFBAU DER TÜRK. HAUPTSTADT - ANGORA - ALTSTADT u. REGIERUNGSTADT = TSCHANIKAYA

LANDWIRTSCHAFTL.
HOCHSCHULE E.

VKP. 2364.

RIESENFELDOR.

ANGORA.

- I STATION ANGORA.
- II ALTES PARLAMENT.
- III RUSS.
- IV FESTE PLATZ.
- V VOLKSHAUS.
- VI AUSSTELLUNGSPARK.
- VII STADIUM.
- VIII SCHULEN.
- IX THEATER.
- X WILAJETREGIERUNG.
- XI KRANKENHAUS.
- XII MARKTPLATZ.
- XIII FUSSBALLPLATZ.
- XIV PARK.

TSCHANIKAYA.

- 1 STATION HAYDAN.
- 2 STATION TSCHINRAYA.
- 3 PARLAMENT.
- 4 BYOHOURIET HAYDAN.
- 5 NATIONALTHEATER.
- 6 BANO.
- 7 DJANI.
- 8 HANAM.
- 9 SCHULEN, GYMNASIUM.
- 10 SPORTPLATZ.
- 11 PARKS. u. s. w.
- 12 NATIONALPARK - PLATZ.
- 13 MINISTERIEN, VERWALTG.
- 14 BIBLIOTHEK, MUSEUM.
- 15 SIEGESTOR.
- 16-3-2 STRASSE o. d. r.
- 17 NATION.

Projekt
eines
Elektrizitäts- und Gaswerkes.

Stettiner Chamotte-Fabrik A.G.
vorm. Didier.
Zentralverwaltung Berlin.

Das Urheberrecht an diesem urbanen Zeichnungen steht ausschließlich dem Architekten zu. Die Zeichnungen und Anlagen dürfen ohne unsere vorherige ausdrückliche Genehmigung weder zu ändern noch zu veröffentlichen, insbesondere auch bei der Herstellung von Kopien und bei Ausstellungen, ausserhalb der Grenzen der Reichweite der Zeichnungen, ohne unsere schriftliche Genehmigung zu erlangen.

Die Zeichnungen u. Anlagen werden dem Empfänger unter der ausdrücklichen Bedingung anvertraut, sie insbesondere auch bei der Herstellung von Kopien und bei Ausstellungen, ausserhalb der Grenzen der Reichweite der Zeichnungen, ohne unsere schriftliche Genehmigung zu erlangen.

Stettiner Chamotte-Fabrik A.-G. vorm. Didier, Stettin.

